

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Konstitutivní rozhodnutí

Zpracoval: Marcel Kalčev

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Zdeněk Pulkrábek Ph.D.

Plzeň 2021

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Chomutově

Marcel Kalčev

Tímto bych chtěl poděkovat JUDr. Zdeňkovi Pulkrábkovi, Ph.D., za odborné vedení, pomoc a cenné rady při vypracování této diplomové práce. Dále bych rád poděkoval mé přítelkyni, rodině a přátelům za podporu při psaní této práce i během celého studia. A v neposlední řadě také každému, kdo si mou práci ještě před jejím odevzdáním přečetl a dopomohl tak svými připomínkami k finální korektuře.

Obsah

Seznam použitých zkratk	1
Úvod	1
1. Soudní rozhodnutí v civilním procesu	3
1.1. Vlastnosti soudních rozhodnutí	3
1.1.1. Právní moc soudních rozhodnutí	4
1.1.2. Vykonatelnost soudních rozhodnutí	4
1.2. Hmotněprávní účinky soudních rozhodnutí	5
1.3. Procesněprávní účinky	6
2. Historie vzniku a vývoje soudních rozhodnutí	7
2.1. Římský civilní proces	9
2.1.1. Vývojová stádia soudního řízení	12
2.1.2. Zánik formulového procesu	14
2.2. Germánské právo	14
2.2.1. Germánské právo dle R. Schmidta	14
2.2.2. Germánské právo dle Gerharda Köblera a Karla Kroeschella	16
3. Změny teorií o povaze soudních rozhodnutí od 17. stol. n. l.	18
3.1. Přirozenoprávní teorie (Teorie o deklaratornosti soudních rozhodnutí)	18
3.2. Normativní teorie	19
3.3. Marxistická teorie	20
3.4. Rozdělení na hmotněprávní vztahy a procesněprávní vztahy	21
3.5. Rozdělení na konstitutivní a deklaratorní rozhodnutí dnes	22
4. Žaloba jako základ pro soudní rozhodnutí	23
4.1. Druhy žalob v civilním řízení	23
4.1.1. Žaloby s návrhem na vydání deklaratorního rozsudku	24
4.1.1.1. Žaloba na plnění	24
4.1.1.2. Žaloba určovací	25
4.1.2. Žaloby s návrhem na vydání konstitutivního rozsudku	27

4.1.2.1.	Právotvorná žaloba	27
4.1.2.2.	Statusová žaloba	28
5.	Konstitutivní rozhodnutí a jejich srovnání s deklaratorními	29
5.1.	Konstitutivní rozhodnutí.....	29
5.1.1.	Možnosti a vhodnost užití tohoto typu rozhodnutí.....	29
5.1.2.	Zásady ovládající řízení při vydání konstitutivních rozhodnutí.....	30
5.1.3.	Vázanost soudu návrhy při vydávání konstitutivních rozhodnutí ...	31
5.2.	Důvody diferenciací na konstitutivní a deklaratorní rozhodnutí	32
6.	Vybrané dílčí otázky konstitutivních rozhodnutí a žalob.....	33
6.1.	Rozsudek pro zmeškání při konstitutivních rozhodnutích.....	33
6.2.	Vydávání konstitutivních rozhodnutí na základě analogie.....	34
6.3.	Problém záměny některých konstitutivních žalob za žaloby určovací ...	38
6.4.	Jsou konstitutivní rozhodnutí ve sporných řízeních výjimkou?	38
6.5.	Předmět sporu při vydávání konstitutivního rozhodnutí	40
6.6.	Odpůrcí žaloba a proč nemůže být deklaratorního charakteru	41
6.7.	Intertemporalita při vydávání konstitutivních rozhodnutí dle OZ.....	42
7.	Příklady právotvorných rozhodnutí a řízení o nich	47
7.1.	Konstitutivní rozhodnutí v nesporném řízení	47
7.1.1.	Řízení o svéprávnosti (§34 - §43 ZŘS).....	47
7.2.	Konstitutivní rozhodnutí ve sporném řízení	49
7.2.1.	Řízení o vypořádání společného jmění manželů.....	50
	Závěr.....	52
	Resumé	54
	Seznam literatury a použitých pramenů	55

Seznam použitých zkratk

OZ, ObčZ	Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ, o.s.ř.	Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., O zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
Zákoník práce	Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Listina	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
Sp.zn.	Spisová značka
SJM	Společné jmění manželů

Úvod

Hned v úvodu bych chtěl uvést důvody, které mě vedly k výběru diplomové práce na katedře občanského práva a k tomuto konkrétnímu tématu. Jedním z nich byl můj kladný vztah k občanskému právu celkově. Na fakultě se to projevovalo zejména v civilním právu procesním tím, že jsem při seminární výuce měl vždy zájem o dané téma. Rád jsem s vedoucím semináře diskutoval o různých problematikách a snažil se pochopit hlubší význam konkrétních právních norem. Není proto překvapením, že mi k rozhodnutí o výběru tohoto tématu dopomohla i skutečnost, že jeho vedoucím byl právě lektor těchto seminářů. Dalším z kritérií pro tento výběr byla moje stáž na Okresním soudě v Chomutově, kde si nešlo nevšimnout rozdílů a drobných nuancí mezi vedením řízení sporného a nesporného ze strany soudců Okresního soudu v Chomutově. V neposlední řadě mám za to, že i má praxe v advokátní kanceláři mi nepochybně pomohla ke správnému uchopení tohoto tématu v praktické rovině.

Tato diplomová práce je sice povětšinou prací čistě teoretickou, ačkoliv se alespoň z části snaží přenést teoretické znalosti do praktické podoby. Práce je založena na deskriptivní metodě, a zvláště ve své druhé polovině na metodě komparativní. V první polovině je zaměřena na komplexní popsání problematiky konstitutivních soudních rozhodnutí, a to z hlediska historického vývoje tohoto institutu a vývoje právních teorií. Předtím je ale pro lepší pochopení velmi krátce osvětleno téma civilních rozhodnutí obecně. Následně zcela logicky práce navazuje na dobu před vydáním soudního rozhodnutí. Jak je totiž známo z civilního procesu především v řízení sporném, ale i některých řízeních nesporných, platí zde zásada „Nemo iudex sine actore“, tedy kde není žalobce, tam není ani soudce. Z toho plyne, že v těchto typech řízení nemůže být ani jakýkoliv rozsudek bez jemu předcházející žaloby. Pro lepší pochopení rozhodnutí konstitutivních a v protikladném postavení stojících rozhodnutí deklaratorních jsou v této části popsány i druhy civilních žalob, jejich náležitosti a odlišnosti.

V další části se již dostávám k samotné podstatě této diplomové práce, a to soudním rozhodnutím v civilním procesu jako takovým. Přečítám tak plynule k popsání konstitutivních a deklaratorních rozhodnutí se zaměřením na jejich

specifické rysy a podrobně rozebírám jejich odlišnosti. V šesté kapitole se má práce zabývat vybranými aspekty a otázkami konstitutivních rozhodnutí, když jsem si vědom toho, že většina z nich již byla překonána a zodpovězena právními teoretiky. Posledním úkolem této diplomové práce je porovnat právní úpravu týkající se konstitutivních rozhodnutí na konkrétních příkladech, a to jak v řízení sporném, tak v řízení nesporném, a na nich demonstrovat charakteristické rysy těchto druhů řízení.

Cílem této práce tedy není zodpovězení otázek doposud nezodpovězených, ale shrnutí myšlenek a poznání autorů, kteří se tímto tématem již dříve zabývali a docílit tak komplexního rozboru konstitutivních rozhodnutí a logicky se nad nimi zamyslet.

1. Soudní rozhodnutí v civilním procesu

„Lze je definovat jako výrok soudu, který má závazné právní důsledky, stanovené objektivním právem.“¹

Soudní rozhodnutí jsou jedna z nejdůležitějších procesních úkonů soudu, který jich v průběhu řízení vydává několik, a je proto nezbytné rozlišovat, zda se jedná o rozhodnutí meritorní, tedy ve věci samé, či rozhodnutí procesní, které pouze upravuje průběh řízení.² Procesní rozhodnutí však nesmí být zaměněna s jinými procesními úkony, jako jsou například provádění důkazů, vedení soudního spisu, nebo jiné úkony zajišťující průběh řízení. Pro tuto diplomovou práci jsou podstatná rozhodnutí zásadně ve věci samé, neboť zkoumat problematiku konstitutivních a deklaratorních rozhodnutí v rozhodnutích procesních nemá valného významu.

V civilním procesu existují dvě základní formy rozhodnutí, tedy rozsudek a usnesení, přičemž rozsudkem se rozhoduje ve věci samé. Usnesení je jinou formou soudních rozhodnutí a zpravidla se používají tam, kde se nerozhoduje o meritu věci. Jako ve všem ale existují i výjimky, například usnesení o schválení smíru či usnesení v řízení o pozůstalosti. Rozsudkem může být rozhodnuto v meritu věci konečným způsobem či pouze částečným rozsudkem, nebo případně i rozsudkem mezitímním.³

1.1. Vlastnosti soudních rozhodnutí

Základními rysy soudních rozhodnutí jsou autoritativnost, tedy to, že soud je takzvaným nezávislým třetím, který řeší právní konflikt, a závaznost, jež se týká všech procesních subjektů a někdy působí i „*erga omnes*“ (vůči všem) a v neposlední řadě v sobě zahrnuje i vynutitelnost toho, co je v rozhodnutí

¹ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1. s. 256.

² ZAHRADNÍKOVÁ, R a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-714-6 s. 164.

³ Tamtéž.

stanoveno.⁴Tyto charakteristické rysy pak tvoří základ jejich právních vlastností, jimiž jsou nepochybně právní moc a vykonatelnost soudních rozhodnutí.

1.1.1. Právní moc soudních rozhodnutí

Jak je již zmíněno výše, základem právní moci je autoritativnost soudního rozhodnutí. V rámci zajištění právní jistoty je tato vlastnost velmi důležitá a projevuje se tím, že soudní řízení je ohraničeným a v určitém momentu končícím procesem, jehož výsledkem je soudní rozhodnutí, které nabývá právní moci. Tu je možné rozdělit na právní moc formální a právní moc materiální. První z nich znamená konečné rozřešení otázky týkající se předmětu řízení.⁵ Dle § 159 OSŘ Doručení rozsudek, který je v právní moci, již nelze napadnout odvoláním.⁶ Materiální právní moc pak charakterizuje závaznost a nezměnitelnost soudního rozhodnutí, přičemž okamžikem právní moci je stanoveno, co je po právu. Vytváří tak překážku res iudicata (věci rozhodnuté).⁷

1.1.2. Vykonatelnost soudních rozhodnutí

„Vykonatelnost rozhodnutí spočívá v jeho přímé vynutitelnosti prostřednictvím státní moci nebo pod její kontrolou. Vykonatelnost je tudíž vlastností rozhodnutí, která má velmi blízko k jeho autoritativnosti jako pojmovému znaku, kterým je rozhodnutí soudu jako státního orgánu specifikováno a odlišeno od jiných způsobů řešení právních konfliktů.“⁸

Vykonatelnost ale není synonymem právní moci, jedná se o dvě rozdílné vlastnosti, když podmínkou jejich existence není ani nutnost vzniku v tentýž okamžik. Právní moc může nastat dříve než vykonatelnost a naopak.⁹

⁴ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1. s. 256.

⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, R a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-714-6 s. 268.

⁶ Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád. In: Sbirka zákonů.

⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, R a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-714-6 s. 269-270.

⁸ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1. s. 294-2955.

⁹ Tamtéž.

1.2. Hmotněprávní účinky soudních rozhodnutí

Soudní rozhodnutí mohou mít i určité hmotněprávní následky, dělíme je tedy i dle tohoto kritéria. Pokud soudní rozhodnutí zakládá, mění či ruší právní vztahy účastníků řízení, nazýváme taková rozhodnutí konstitutivní. Účinky takových rozhodnutí nastávají zpravidla „*ex nunc*“ (od nyní), tedy až od právní moci tohoto rozhodnutí.¹⁰ Existují ale i výjimky, pokud je to výslovně stanoveno zákonem nebo vyplývá-li z povahy věci působnost „*ex tunc*“ (od tehdy).¹¹ Je to dáno zejména tím, že soud tento hmotněprávní vztah zakládá a nemůže ho zpravidla založit dříve, než o něm sám rozhodne. Konstitutivní rozhodnutí jsou středobodem této diplomové práce a bude jim věnován dostatečný prostor v následujících kapitolách, proto nám v tuto chvíli postačí takováto zkrácená definice.

Dalším druhem soudního rozhodnutí, je rozhodnutí deklaratorní. Jak je z jeho názvu patrné, jedná se pouze o deklarování, tedy autoritativní prohlášení o existenci či neexistenci určitého právního vztahu. Deklaratorní rozhodnutí sice žádné hmotněprávní účinky nemají, nicméně z nich vyplývají určité procesněprávní účinky, které naopak nastávají zpravidla „*ex tunc*“ (od tehdy).¹² Tedy již od doby vzniku toho onoho právního vztahu, neboť soud v tomto případě nezakládá, nemění ani neruší práva a povinnosti účastníků. Právní vztahy, které mají být předmětem deklaratorního rozhodnutí, a tedy i deklaratorní žaloby, by měly existovat ještě před podáním této žaloby. V opačném případě by se jednalo o žalobu předčasnou, a tedy tím pádem nedůvodnou. Byla by tak ze strany soudu z těchto důvodů zamítnuta. Považuji za důležité zmínit, že existence tohoto typu rozhodnutí je projevem Ústavou zaručeného práva na ochranu soudem. Slouží k tomu, aby byly odstraněny případné nežádoucí následky porušení práva či jeho ohrožení.¹³

¹⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, R a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-714-6 s. 166.

¹¹ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1. s. 210.

¹² ZAHRADNÍKOVÁ, R a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-714-6 s. 254.

¹³ ZAHRADNÍKOVÁ, R a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-714-6 s. 166.

1.3. Procesněprávní účinky

Dalšími účinky soudních rozhodnutí, které stojí za zmínku, jsou zejména vnitřní vázanost soudním rozhodnutím a dále pak precedenční charakter soudních rozhodnutí. Když pro první z nich je důležitým okamžikem vyhlášení rozhodnutí, od této chvíle je soud jeho obsahem vázán a nemůže ho během vypracování písemného rozsudku změnit nebo zrušit. Vnitřní závaznost se tedy od právní moci liší nejen tím, že jí předchází, ale i tím, že má účinky pouze pro soud samotný, nikoliv pro účastníky řízení.¹⁴

Civilní soudní rozhodnutí sice nejsou pramenem práva, ale zejména rozhodnutí soudů vyššího stupně působí na soudy stupně nižšího způsobem, že tyto nejsou tímto rozhodnutím vázány, ale rozhodnutím v obdobné věci jiným způsobem by vyvolalo vysokou míru právní nejistoty a zvýšilo by to šanci na podání případných opravných prostředků. Výsledkem by bylo protahování soudních řízení a jejich nehospodárnost. Správným výrazem tedy dle mého názoru není precedenční charakter, nýbrž charakter kvazi-precedenční. Právní jistota by totiž neměla ustupovat jednomu ze základních principů zakotvených v Ústavě v čl. 95 odstavci 1, a tedy nesmí docházet k omezení svobody soudcovského rozhodování.¹⁵

¹⁴ DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-095-9. s. 74.

¹⁵ DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-095-9. s. 81.

2. Historie vzniku a vývoje soudních rozhodnutí

V této kapitole nebude podán úplný přehled o historii soudnictví a jeho formách v různých civilizacích. Z tohoto důvodu se zde vyskytují pouze období a státy či předstátní útvary, které jsou stěžejní pro vznik a následný vývoj soudních rozhodnutí na evropském kontinentu.

V dnešní moderní době je již soudní rozhodnutí naprostou samozřejmostí a součástí našich životů. Právo na soudní ochranu a možnost obrátit se na soud se svými každodenními starostmi, a to v jakékoliv formě a rozsahu, je s námi od nepaměti. Důležité je si ale uvědomit fakt, že tak jako všechno, mělo právo a soudnictví nějaký svůj vývoj. Luxus lidských práv tak, jak ho známe dnes, se totiž v historii ne vždy a všem dostávalo stejným způsobem. Podíváme-li se hlouběji do historie,¹⁶ soudní ochrana a tím pádem i soudní rozhodnutí vůbec neexistovala, neboť neexistovalo ani právo jako takové. Začátek této kapitoly věnuji právě této době.

Období dějin lidstva lze diferenciovat na dvě základní období. Tou první je doba předstátní a před-právní. Z hlediska historie je tato doba několikanásobně delší a měří se v násobcích desetitisíců let. Druhé období se pak nazývá doba „Státu a práva“ a váže se na vznik prvních státních útvarů. Lze tvrdit, že se jedná o časové období posledních pěti tisíců let.¹⁷

Mezi vůbec první společnosti lidí v období předstátním se řadí prvobytně pospolná společnost, u níž neexistovala dělba práce ani soukromé vlastnictví. Tato společnost nebyla žádným způsobem vázána teritoriálně, ale naopak pouze rodově. V takto prvobytně pospolných společnostech se společenské vztahy řídily zachovávanými zvykovými pravidly. Jednalo se o pravidla přecházející z generace na generaci, a to ústní formou. Tyto zvyky pak sloužily celé společnosti, nikoliv pouze jedinci či části jedinců. Toto je patrné ze sankční povahy, která byla následkem nedodržení těchto zvyků. Například došlo-li k zabití člena jednoho rodu osobou, která náležela k rodu jinému, docházelo k využití institutu „krevní msty“.

¹⁶ Myšleno například až k době kamenné.

¹⁷ TUREČEK, Josef. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963. Právnické edice. s. 10-11.

Původně tak byly řekněme „účastníky“ této krevní msty všichni členové rodu poškozeného a vykonávali ji na všech členech rodu, jehož příslušníkem byl onen vrah. To se postupem času omezilo jak okruhem osob, které tuto mstu směli vykonávat, tak i okruhem osob, na kterých mohla být vykonána. Krevní msta se řídila zásadou odvety, tedy zlo za zlo stejného druhu.¹⁸

Krevní msta je jistým druhem svépomoci. Tu označuje Pulkrábek takto: *„Pojem svépomoci je zásadně neslučitelný s pojmem (objektivního) práva jak se běžně chápe, tj. jako systému pravidel, jejichž zachovávání je vynucováno státem. (...) Stát pravidla nejen stanoví (hmotné právo), ale zároveň disponuje mechanismem sloužícím k jejich vynucení (procesní právo). Právě autoritativní prosazování pravidel je základním faktorem legitimujícím vůbec existenci státu.“*¹⁹

Zoulík se nejen o svépomoci, ale i o vzniku soudnictví vyjádřil následovně: *„Výkon soudnictví nepatří jen k základním funkcím státu, ale i k jeho **funkcím nejstarším**. Společně s funkcí vojenskou a kultovní patří k těm činnostem státu, které jej provázejí od jeho vzniku (...). Soudnictví předchází před vznikem legislativy (...), neboť nejstarší zákony jsou pozdějšího data (nehledě k tomu, že zprvu představovaly pouze zápis již dříve uplatňovaných obyčejových norem). Soudnictví jako forma řešení právních konfliktů vystřídal svépomoc, (...). **Tam, kde vládne nebo převládá svépomoc, je každý soudcem ve vlastní věci, jedna právní nejistota rodí další a otvírá (sic!) se pole pro krevní mstu, v níž již nejde o právo, ale o odplatu.** (...) V průběhu historického vývoje bylo soudnictví vykonáváno prostřednictvím různých orgánů (sic!) a i způsob jeho výkonu byl velmi diferenční. Sotva lze vytypovat linii jeho vývoje, která by byla platná pro většinu právních systémů, neboť s různými alternativami výkonu soudnictví se shledáváme často zcela souběžně“*²⁰

Z výše uvedeného tak dovozují, že v době, kdy se užívala pouze svépomoc, se nejednalo o objektivní právo, a to ani ve formě právních obyčejů a zvyklostí. Pokud by skutečně objektivní hmotné právo v tomto časovém období neexistovalo,

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ PULKRÁBEK, Zdeněk. Svěpomoc v soukromém právu. *Právní rozhledy*. 2001(7), s. 303-308.

²⁰ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C.H. Beck, 1995. Právo a hospodářství (C.H. Beck). ISBN 80-7179-005-2. s. 37.

nedalo by se ani hovořit o žádném právu jednotlivců či jakémukoliv druhu soudnictví, jak jej chápeme dnes.

Ústředním tématem této diplomové práce jsou konstitutivní rozhodnutí, která, jak bude v této práci dále popsáno, sváděla dlouhou dobu pomyslný souboj o svoji existenci s rozhodnutími deklaratorními, přičemž z historického hlediska by bylo zajímavé zamyslet se, která z těchto druhů rozhodnutí zde existovala dříve. Jsem si vědom toho, že tato otázka lehce připomíná otázku, zda tu byla dříve slepice, nebo vejce. Nicméně zamyslíme-li se nad případnou neexistencí hmotného práva v předstátním období, pokud v tomto období vůbec lze hovořit o nějakém autoritativním rozhodnutí stařešiny rodu, případně náčelníka či vojevůdce, zkrátka někoho, kdo by disponoval touto pravomocí, museli bychom dojít k závěru, že prvním rozhodnutím vůbec by bylo rozhodnutí konstitutivní, a to z důvodu již zmíněné neexistence hmotného práva. Rozhodnutí stařešiny rodu by za těchto okolností totiž nemělo co deklarovat. Naopak by tyto vztahy musely být daným rozhodnutím svým specifickým způsobem založeny. Zde si dovoluji vyslovit myšlenku, že by se mohlo jednat o konstitutivní rozhodnutí „sui generis“. Měla by sice daleko k tomu, jak je chápeme dnes, ale mohla by se považovat za jakési předchůdce moderních konstitutivních soudních rozhodnutí. Tato konstrukce, kterou jsem vybudoval na pouhých domněnkách, není žádným pevným základem k zodpovězení položené otázky. Spíše se jedná o zamyšlení, jež by mohlo vést k další diskusi na toto téma, a v případě, že by byla tato teorie potvrzena, ještě více by zpochybnila názory právních teoretiků, kteří se vyslovovali o neexistenci konstitutivních rozhodnutí.

Následující podkapitola se věnuje civilnímu procesu starých Římanů, kteří byli na svou dobu vrcholně vzdělaní, a z jejich právních pramenů a poznatků čerpáme i v dnešní moderní době, především tedy v právu občanském.

2.1. Římský civilní proces

Není důvodných pochyb o tom, že než vznikl první římský státní útvar, i Římané se řídili dle obyčejových pravidel a nepsaných norem. Ty měly často sakrální charakter, což bylo nejvíce patrné na sankcích za porušení těchto pravidel

(například prokletí či propadnutí pachatele božstvům). V době těchto obyčejů a zvyklostí mělo velikou úlohu náboženství a tato pravidla se považovala za bohy daná. Není proto zvláštní, že prvními znalci práva byli ve starém Římě *pontifikové* neboli kněží. Z důvodu, že důkazy o existenci tzv. královských zákonů nebyly dochovány, považuje se za nejstarší kodifikaci římského práva *Lex Duodecim tabularum*, tedy Zákon dvanácti desek. Tento zákon vznikl jako kompromis mezi patricii a plebeji, kteří se tohoto domáhali, neboť obyčejové normy si u soudů patricijové vykládali s notnou dávkou libovůle a velmi jednoduše je zneužívali ve svůj prospěch. *Lex duodecim tabularum* lze charakterizovat jako kodifikaci primitivního římského obyčejového práva. Nemalou část tohoto zákona tvořilo právo procesní, jež bylo obsaženo patrně na prvních třech tabulích.²¹

Již v nejstarších dobách se Římský proces dělil na civilní proces a trestní proces. V civilním procesu byly rozhodovány věci, jež měly svůj základ ve věcech soukromoprávních, tedy *ius privatum*. Postavení stran v tomto procesu bylo horizontální, žádná z nich nebyla té druhé nadřazena. Jak je známo z doby moderní, přesný opak platil v trestním procesu. Ani proces administrativní nebyl starým Římanům cizí, o právech státu vůči podřízeným subjektům v něm rozhodovali magistráti (úředníci). Hmotným právem, kterým byl administrativní proces vázán, se nazýval *ius publicum* (právo veřejné) a upravoval veřejnoprávní poměry vůči těmto podřízeným subjektům.²²

Římské právo je velmi obsáhle téma, nicméně pro účely této práce postačí se ve zbytku kapitoly zaměřit pouze na civilní proces římský a konečně pak na vynesení daného rozhodnutí.

V nejstarších dobách Římského práva existoval pouze institut tzv. svépomoci, kdy ten, kdo se cítil na svém právu poškozen, musel sám svojí mocí tuto uskutečňovat. Později byl tento procesní institut prováděn za dohledu státního úředníka (magistráta). Lze konstatovat, že prvním státem upraveným řízením bylo řízení vykonávací, a to v podobě svépomoci povolené a kontrolované státem. Až později, z důvodu vývoje společnosti a stále se komplikujícími vztahy mezi

²¹ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 14-15.

²² FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae. s. 11.

lidmi, vyvstala potřeba vzniku nové procesní formy, jež autoritativně stanovovala subjektivní práva tak, aby o nich nemohlo být důvodných pochybností. Tímto způsobem došlo ke vzniku procesně mladší fáze civilního procesu, totiž řízení nalézací.²³

Je velmi pozoruhodné, že Římané již znali potřebu provést takzvanou subsumpci skutkových okolností pod obecnou právní normu a na tomto základě dokázali vyslovit konkrétní právní důsledek. Ten byl stanoven formou rozkazu, jenž byl obsažen ve výroku autoritativního rozhodnutí. Římané měli velmi vyspělou formu soudnictví, která byla složena jak z profesionálních úředníků, kteří byli znalí práva, tak ale zapojili i prvek demokratický, totiž laický živel v soudním řízení. Římský civilní proces byl rozdělen v první fázi na řízení před magistrátem (řízení *in iure*) a řízení před laiky (*in iudico*).²⁴

Výše popsaným rozdělením na řízení *in iure* a *in iudico* došlo k založení tehdejšího ústředního principu římského procesu. Z něj později vychází podrobná úprava klasického římského procesu. Oddělila se tím činnost judikační (nalézání práva), jež náležela soukromému občanu (*iudex privatus*), od jurisdikce, která náležela do rukou státního orgánu. Jurisdikce pouze organizovala soudnictví a zabezpečovala řádné řízení v tom či onom konkrétním případě. Jurisdikční pravomoc náležela především praetorům, ti pak měli za úkol, aby byl mezi spornými stranami dojednan sporný poměr, tedy právní kvalifikace sporu a následně byl dohodnut konkrétní *iudex privatus*, který již měl rozhodnout, o sporu.²⁵ Toto rozdělení řízení na dvě části přetrvávalo v Římském právu i dlouho po začátku doby císařské, než bylo později nahrazeno rozhodnutím císaře Diokleciána, jenž toto rozdělení definitivně zrušil a zavedl řízení před jediným soudcem.²⁶

²³ FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae. s. 12-14.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ VÁŽNÝ, Jan. *Římský proces civilní*. V Praze: Melantrich, 1935. Randova právnická knižnice. s. 5.

²⁶ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 115-117.

2.1.1. Vývojová stádia soudního řízení

Řízení legisakční bylo soudní řízení ve své nejstarší podobě. Ovládal ho tvrdý formalismus a účastníci byli nuceni za účelem domoci se svých práv, přeříkávat doslovné pasáže ze zákona, tedy žalovat slovy zákona. Odtud také pochází i samotný název legisakce. Řízení mělo výše zmíněné dvě procesní stádia *in iure* a *in iudicio* a praetor v nich měl roli pouze jako „*minister legum*“, tedy sluha zákona. Toto řízení se uplatňovalo pouze v primitivních agrárních poměrech. Poté bylo z důvodu své nepružné formy a zvýšeným nárokům na rychlost řízení nahrazeno procesem formulovým. K tomu došlo někdy v polovině 2. st. př. n. l.²⁷

Co se týče **procesu formulového** pravděpodobný původ tohoto druhu řízení pochází ze soudní praxe cizineckého praetora. Řízení mělo i nadále dvě stádia, nicméně pozice a pravomoci praetora v tomto typu řízení výrazně vzrostla. Ten již nebyl tak svazován normami práva civilního, a mohl proto sám určovat, jaké právo bude aplikováno a jakým způsobem bude ve druhé fázi rozhodováno. Tím se ovšem omezil laický prvek, kterému zbyla z jeho rozhodující pozice při vynesení rozsudku pouze povinnost zjištění objektivní pravdy na základě výpovědí účastníků. Při vynesení rozsudku byl tedy vázán názorem praetora, uvedeným spolu se základním shrnutím skutkového stavu a jeho zhodnocením z právního hlediska v písemné podobě, jež se nazývalo formula (odkud pramení i název tohoto řízení) či koncepta. Formulí tvořily následující informace. Na začátku byl jmenován soudce (*iudicis nominatio*), dále pak obsahovala *intentio*, tedy tvrzení žalobního nároku jako právní základ žaloby. Soudce měl pak zjistit pravdivost žalobcových tvrzení a případně žalovaného odsoudit či zprostit žaloby. Žalovaný se mohl procesně bránit. Nejjednodušší obranou bylo žalobcův nárok zkrátka popřít, neboť břemeno důkazní bylo na straně žalobce. Případně žalovaný tuto intenci nepopřel, ale pouze uvedl okolnost, pro kterou intenci omezil, odložil či přímo paralyzoval. Tyto námitky se nazývaly *exceptiones*.²⁸

Litiskontence byla nezbytnou náležitostí pro započetí soudního sporu. Jednalo se o závaznou dohodu mezi žalobcem a žalovaným o podstatných

²⁷ Tamtéž.

²⁸ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 117-122.

okolnostech následného soudního sporu. Tato dohoda měla zásadní procesní důsledky a byla rozhodujícím okamžikem pro výši nároků a vymáhání plodů.²⁹

Rozsudek (*sententia*) se již vyhlášoval v onom zmíněném druhém stadiu soudního řízení. Dokazovala se zde tvrzení obou stran řízení vycházející z litiskontentace. Proti rozsudku nebylo možné podat odvolání a tento nabýval právní moci okamžikem vyhlášení. Přítomnost zúčastněných stran nebyla povinná, soud po stanovenou dobu posečkal a pokud i nadále nebyla jedna ze stran přítomna, vydal rozsudek ve prospěch strany přítomné. Rozsudek v římském právu měl zpravidla deklaratorní povahu, nezakládal tak nová práva, ale autoritativně potvrzoval existenci těch stávajících. Rozsudek byl *inter partes* závazný a považoval se za správný, i pokud tomu tak nebylo.³⁰ Nebylo tomu tak ale vždy, Římané měli objektivní právo ve veliké úctě, a tak stalo-li se, že rozsudek měl takové vady, jež považovali za nezhojitelné, na takovýto rozsudek pohlíželi jako na nulitní (např. pokud soudce nebyl oprávněn soudit).³¹

Nicméně existovaly zde i rozsudky právotvorné, a to zejména ve věcech rozdělení společně držené věci, ve sporech o meze sousedních pozemků či ve věcech rozdělení pozůstalosti mezi dědice. Takový rozsudek se pak stával právní skutečností. Konstitutivní povahu lze spatřovat i v některých úředních výrocích, konkrétně v takzvaných interdikttech. Ty mohly zakládat práva nová či měnit ty stávající. Některá císařská rozhodnutí měla také konstitutivní povahu, patřila mezi ně zejména *rescripta*, tedy odpovědi na písemné dotazy římských občanů.³²

²⁹ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-334-6. s. 261.

³⁰ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 124-125.

³¹ FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae. s. 20-21.

³² KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 109.

2.1.2. Zánik formulového procesu

Jak již je zmíněno výše, za císaře Diokleciána došlo k podstatným změnám v římském civilním procesu, tedy ke koncentraci soudní moci do rukou státu, který svou pravomoc vykonával skrze profesionální úředníky znalých práva, jimiž nadále zůstali magistráti. Došlo tak k vymizení laického živlu ve věcech soudních, ačkoliv jako je tomu u většiny věcí, nedošlo k tomu ze dne na den a konkrétní dobu tohoto začátku nové éry soudnictví se doposud nepovedlo nikomu s jistotou určit.

Tím, že císař postupně svou moc upevňoval, stal se z něj nejvyšší soudce v zemi a ruku v ruce s tím vznikla i možnost se k císaři odvolávat. Samozřejmě císař svou pravomoc mohl delegoval na své císařské úředníky a vykonával tak roli soudce pouze v některých sporech. Litiskontentace se posouvá k okamžiku podání návrhů stran na soud a ten následně předvolává stranu žalovanou. Nepřítomnost jedné strany na jednání již nemusí znamenat automatický rozsudek v její neprospěch.³³ Tímto bych kapitolu římského procesu ukončil a postoupil k zcela jinému myšlenkovému základu práva germánského.

2.2. Germánské právo

Při studiu starého germánského práva jsem dospěl ke dvěma zcela odlišným názorům na vnímání tehdejšího soudního řízení. Tato podkapitola bude tedy rozdělena do dvou dalších oddílů, a to podle autorů, kteří tyto názory zastávají.

2.2.1. Germánské právo dle R. Schmidta

Staré germánské soudnictví podobně jako to římské obsahovalo taktéž laický prvek a prvek profesionální v podobě úředníka, který se zpočátku do procesu nezapojoval. Další podobností je, že i zde se za nejstarší procesní institut považuje kontrolovaná a povolená svépomoc. Přirozeným vývojem ale dochází k úplně odlišným úpravám soudního řízení. Nálezací řízení pak probíhalo tak, že úředník spolu s veřejným soudním shromážděním všech svobodných příslušníků kmene na

³³ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 126-127.

návrh Rachinburgů vynesl rozsudek. Úředník řízení pouze zahájil, vedl a vyhlášoval rozsudek, o kterém ale rozhodlo vlastní shromáždění. Rozsudek byl již konečný. Pouze v případě, že některý člen shromáždění podal vůči tomuto rozsudku námitku, započal se zcela nový spor mezi ním a odbornými poradci (*Urtelsschelte*).³⁴

Platila zde dispoziční zásada a žalobce započal spor tím, že žalovaného pozval před soud. Tam žalobce poprvé vyřkl svůj nárok a vyzval žalovaného k odpovědi. Ten pak následně nárok potvrdil, nebo popřel. V germánském soudním procesu se právo nenalézalo podobně jako v tom římském, ani se zde nezkoumal skutkový stav. **Žalobce zde tvrdil své subjektivní právo, aniž by ho skutkově musel odůvodnit.** Soud pak rozhodoval bez skutečné znalosti skutkového stavu. Pokud se žalovaný doznal, došlo k rozsudku pro uznání. Pokud popíral, bylo vydáno mezitímní rozhodnutí o tom, kdo má co dokázat. Tím byly stanoveny podmínky pro budoucí rozhodnutí, tedy pokud bude osoba určená k dokazování schopna dokázat, co jí bylo přiděleno v mezitímním rozsudku, spor vyhraje. Vždy byl k tomuto určen pouze jeden z účastníků a protidůkaz byl vyloučen. Formou důkazu mohla být přísaha, kterou podpořili jeho spolupřísežníci, či božím soudem nebo prostým soubojem. Mezitímní rozsudek pak zavazoval toho, pro koho byl, určen k uzavření sázky ve formě splnění provedení jeho důkazu. V případě, že nesplnil, spor prohrál. Pro tento proces platila zásada presumpce vinny, a tak dokazování prováděl většinou žalovaný. Za Karlovců se následně vytvořil královský soud jako vyšší stolice a zároveň těmto lidovým soudům konkuroval. Následně po pádu Římské říše i Germáni objevili řízení sporné a nesporné. V řízeních nesporných vyřizovali zejména věci církevních nadačí a pozůstalostí.³⁵

Důkazní formy starého germánského procesu před lidovým shromážděním se v pokročilé době po-karlovské udržovaly zejména na území dnešní Francie. Hlavním důkazním prostředkem byl stále souboj. Královská inkvizice se v této době ještě tolik neužívala, ale postupně se začínala prosazovat. Listinné důkazy v ní zaujímaly důležitou roli. Naopak na území Normanů pokračoval vývoj velmi podobný římské svědecké výpovědi. Na ostatním území Germánů se již tvořila

³⁴ FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae. s. 23-24.

³⁵ FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae. s. 24-25.

osobitá soudní organizace. Normy procesního práva byly sepsány v takzvaném Sachsenspiegel a později se germánský proces vyvinul tak, že kopíroval proces římský.³⁶

2.2.2. Germánské právo dle Gerharda Köblera a Karla Kroeschella

Středověké právo se od našeho současného vnímání práva diametrálně odlišuje zejména v tom, že se dříve právo vytvářeno převážně bez vlivu a podílu státu. Gergard Köbler pak dokonce tvrdí, že u Starých Germánů původně ani žádný právní systém neexistoval. Spory se tak řešily pomocí tzv. *placit*, tedy veřejných vyjadřování. Zmiňuje se také o neexistenci pojmu soudce. Pojmy *iudex* a *iudicium* byly převzaty až dodatečně z latinské koncepce, a to pod vlivem církve. Na tehdejší dobu tak byly použity nesprávně, neboť staří Germáni měli používat označení *sonan* či *tuomen*. Germánský „richter“ pochází pak také z učení církevního. Karl Kroeschell, německý právní historik, také rozporuje existenci hmotného práva. Podle něj se o tomto hmotné právu až do 12. století vůbec nedá hovořit, pro tuto dobu uznává pouze právo procesní. Tito autoři pak mají za to, že první středověké panovnické zákoníky jsou pouhými kopiemi Římského práva a sousedních národů, když tyto ani panovníci neměli v úmyslu nikdy použít. Byly pouze symbolem jejich moci. Dle těchto skeptických názorů se v germánských pramenech pojem právo, německy *recht*, začalo objevovat až od zmíněného 12. století. Do té doby se podle nich nevyskytoval v dokumentech ani pojem obyčej, natož pak právní obyčej, či dokonce obyčejové právo, které prý vzniklo až následně. Pojem obyčej jako nižší forma právního obyčeje se pak objevuje pod vlivem Gratiánovo dekretu a učení kanonicko-právního. To samé platí i o pojmu *lex* (myšleno tím panovnické právo), ten se pak objevuje také až ve 12. století vlivem římské recepce. *Lex* se tak do té doby chápalo pouze jako právo tvořené soudci (*mos, usus, ritus*), a to jako právo subjektivní. Až následným vývojem pak vzniklo označení „právo objektivní“. Dle těchto právních historiků se tedy do 12. st. právo chápalo pouze jako vysvětlující praxe.³⁷

³⁶ Tamtéž.

³⁷ GÁBRIŠ, Tomáš. Obyčej vo svetle archeológie práva. In: VOJÁČEK, Ladislav, Pavel SALÁK a Jiří VALDHANS, ed. *DNY PRÁVA 2016 – DAYS OF LAW 2016: Část I. Právní obyčej*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 107-115. ISBN 978-80-210-8552-7. s. 41-45.

Dle výše zmíněného je patrné, že postupováním hlouběji do minulosti se dostáváme do doby, kdy se již nejedná o obyčejové právo (*Gewohnheitsrecht*), jako o výsledku intelektuální nebo dokonce odborné či vědecké činnosti. Mluví se již pouze o právním obyčeji a v dobách ještě dřívějších již pouze o právním obyčeji (*Rechtsgewohnheit*), nebo pouze o obyčeji (*Gewohnheit*), když tyto jsou považovány za nižší vývojové stupně. Až Savigny prý poprvé používá termín (*Rechtsgewohnheit*). U těchto dvou nižších forem se již nejedná o výsledek intelektuální činnosti, a to zejména limity dané tabu, rituály a jednoduchým náboženstvím projevující se ve starších obyčejových formách.³⁸

Domnívám se, že kritické názory těchto německých historiků nemusejí být daleko od pravdy, a to zejména co do teorie, jak právo jako výsledek intelektuální činnosti vzniklo a také, že právo procesní je předchůdcem práva hmotného. Zamyslíme-li se nad tím, v jaké formě se rozhodovaly spory v dobách nejstarších, například různými druhy ordálu, božím soubojem atd, nemůžeme zkrátka hovořit o právu hmotném, dle kterého by někdo měl na něco nárok. Ten se určil až posléze dle toho, kdo souboj vyhrál či ordál úspěšně vykonal. Právo, případně nárok pak vznikl *ex nunc*, a to od doby rozhodnutí nějaké autority o vykonaném ordálu či vítězství v souboji. Samotná rozhodující činnost tedy dle mého názoru byla právotvorná. Jak jsem již zmiňoval na začátku této historické kapitoly, tato rozhodnutí by se mohla považovat za jakési předchůdce konstitutivních rozhodnutí, jež se časem vyvinula do podoby, jak je známe dnes.

³⁸ Tamtéž.

3. Změny teorií o povaze soudních rozhodnutí od 17. stol. n. l.

Otázkou, zda soudní rozhodnutí pouze deklarují hmotné právo či vytvářejí právo nové, se právní teoretici zabývali řadu let. Najít uspokojivou odpověď nebylo nikterak snadné a většina teorií dostatečně nevyčerpala celý rozsah této otázky. Tyto základní teorie stručně popisují v podkapitolách níže.

3.1. Přírozenoprávní teorie (Teorie o deklaratornosti soudních rozhodnutí)

Přírozenoprávní teorie dávala veliký důraz na právo hmotné. Není tedy divu, že představitelé přírozenoprávní školy, mezi něž patřili především Hugo Grotius a Otto von Gierke, měli za to, že veškerá soudní rozhodnutí mají pouze deklaratorní charakter. Toto dovozovali z myšlenek, že soudní proces a výsledné rozhodnutí soudního orgánu si klade za úkol pouze zjištění před-procesního stavu věci, jeho porovnání se se stavem žádoucím, tedy zdali je v souladu s hmotněprávními normami. A konečně deklarovat skutečnosti, které jsou dle právního řádu v normě a díky tomu následně obnovit před-procesní stav tak, aby byl s těmito normami v souladu. Dle přírozenoprávní teorie tak nepřicházelo v úvahu jakékoliv zakládání, změna či rušení právních vztahů, které by vycházely ze soudních rozhodnutí. Neboť jak se vyjádřil Montesquieu „soudci jsou pouze ústy zákona“.³⁹

Tato teorie se následně ukázala jako nepřesná a neobstála kritice ze strany tzv. normativců. A to především z důvodu, že soud není vždy schopen objektivně zjistit před-procesní stav věci, neboť rozhoduje na základě skutečností a důkazních prostředků, které mu jsou předloženy účastníky řízení. Řídí se tedy zásadou projednací a tím pádem skutečnosti, které před soudem nezazní (případně důkazy, které před soudem nejsou provedeny), nemohou být brány v potaz navzdory tomu, že se jedná o skutečnosti nezbytné k poznání objektivní pravdy.⁴⁰

Přírozenoprávní teorii dále kritizoval i Hora, který měl za to, že úkolem soudu není zjistit materiální pravdu, ale pouze zajistit, že dojde k odstranění právní

³⁹ ZOULÍK, František. Konstitutivní rozsudky. *Právník*. 1966, 105(5), s. 431-432.

⁴⁰ BOURA, Ferdinand. *Soudní rozhodnutí*. Praha: Orbis, 1957. Nový právní řád s. 80-81.

nejistoty, a dojít tak formálně logickou cestou k výslednému soudnímu rozhodnutí. A to zároveň v souladu s právem procesním za snahy se co nejvíce přiblížit danému před-procesnímu stavu.⁴¹ Jelikož právo není věda exaktní, není možné vždy s naprostou jistotou potvrdit spravedlivost daného rozhodnutí. Tímto způsobem byla teorie o deklaratornosti všech soudních rozhodnutí překonána a s novou teorií přišli právě normativci.

3.2. Normativní teorie

Jedním z představitelů této teorie byl František Weyr. Tato teorie má za to, že postup předcházející vzniku právního vztahu se nazývá procesní děj. Má také za to, že normou se nerozumí pouze předpis vytvořený a vyhlášený zákonodárcem, ale například i soukromoprávní smlouva, a pro tuto práci podstatnější soudní rozhodnutí. Normy odlišné od těch vytvořených zákonodárcem pak měly nižší právní sílu. Soudy jsou dle normativců zmocněny zákonem k vydávání svých vlastních právních norem, tato pravomoc je na ně tedy jinými slovy zákonem delegována. V důsledku těchto svých názorů normativci považovali veškerá soudní rozhodnutí za právotvorná (konstitutivní). Tedy na rozdíl od myšlenky že „soudci jsou pouze ústy zákona“, zde soud právo cíleně vytváří svými rozhodnutími.⁴²

Normativní teorie se ovšem stala terčem kritiky ze strany představitelů marxistické teorie. Klejnman se například proti ní vymezoval z důvodu, že dle jeho názoru normativní teorie zcela popírá existenci materiální pravdy a možnost ji zjistit, zákonitě tak svým způsobem ignoruje před-procesní stav věci, a umožňuje tímto způsobem dojít ke zcela absurdním soudním rozhodnutím. Soudci, kteří by právo tímto způsobem vytvářeli, by tím získali veliký prostor pro libovůli ve svém rozhodování a zcela určitě by docházelo k oslabení právní jistoty a víry v právní stát. Navíc je očividně v rozporu s osobní působností právní normy jako takové, která se vyznačuje zejména svojí druhově vymezenou závazností. Naproti tomu soudní rozhodnutí vždy zavazují *inter partes*.⁴³

⁴¹ HORA, Václav. Řízení před soudy první stolice. 3., opr. a dopl. vyd. 1932. In: SPÁČIL, Jiří, ed. *Československé civilní právo procesní: I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Klasická právnícká díla (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-540-3. s. 412.

⁴² ZOULÍK, František. Konstitutivní rozsudky. *Právník*. 1966, **105**(5), s. 432.

⁴³ BOURA, Ferdinand. *Soudní rozhodnutí*. Praha: Orbis, 1957. Nový právní řád. s. 82-83.

3.3. Marxistická teorie

Za předního představitele této teorie je považován A. J. Vyšinskij, jenž měl za to, že funkcí soudu není právo vytvářet, neboť soudci nejsou zákonodárci a nejsou k tomuto účelu zmocněni. Toto tvrzení navíc vyplývalo i z tehdejší sovětské ústavy. Další představitel této teorie A. F. Klejnman, který měl za to, že i v případě žaloby požadující vznik, změnu nebo zrušení právního vztahu se následně nejedná o konstitutivní soudní rozhodnutí. A to z důvodu, že nárok na vznik, změnu nebo zánik právního vztahu existoval již před podáním této žaloby a vyplýval z hmotného práva, tedy soud nevytváří nový právní vztah, pouze deklaruje hmotněprávní poměry.⁴⁴ Tímto způsobem marxistická teorie popřela existenci konstitutivních soudních rozhodnutí vůbec, což se jeví jako vývojový krok zpět k přirozenoprávní teorii a z tohoto důvodu může být překonána úplně stejnými myšlenkovými pochody, jako byla teorie o deklaratornosti soudních rozhodnutí.⁴⁵

Považuji za důležité zde zmínit i názor Boury, že každé rozhodnutí má svým způsobem charakter konstitutivní i deklaratorní, neboť tyto pojmy nelze chápat dogmaticky. Když soudní rozhodnutí pokaždé deklaruje dle zjištěného skutkového stavu a platné právní úpravy, co je takzvaně „po právu“, a následně upravuje právní vztahy účastníků do budoucna. Boura tedy neviděl nutnost rozlišování soudních rozhodnutí na konstitutivní a deklaratorní, neboť v sobě každé soudní rozhodnutí tyto dvě složky již obsahovalo.⁴⁶

S čímž v zásadě nesouhlasil Zoulík, který zdůrazňoval důležitost dělení na konstitutivní a deklaratorní rozhodnutí s ohledem na odůvodněnost dělení civilního soudního řízení na řízení sporné a nesporné. Byť v tehdejší socialistické platné právní úpravě se od roku 1950 řízení na sporné a nesporné nedělilo a vrátilo se tak opět vývojově o několik století zpět k jednotnému civilnímu řízení. To ovšem patrně pouze zdánlivě, jelikož i v tehdejší právní úpravě bylo možné nalézt výjimky, které by jinak byly vymezeny pro nesporné řízení.⁴⁷

⁴⁴ BOURA, Ferdinand. *Soudní rozhodnutí*. Praha: Orbis, 1957. Nový právní řád. 84 s.

⁴⁵ ZOULÍK, František. Konstitutivní rozsudky. *Právník*. 1966, **105**(5), s. 432.

⁴⁶ BOURA, Ferdinand. *Soudní rozhodnutí*. Praha: Orbis, 1957. Nový právní řád. 86 s.

⁴⁷ ZOULÍK, František. Konstitutivní rozsudky. *Právník*. 1966, **105**(5), s. 432-433.

3.4. Rozdělení na hmotněprávní vztahy a procesněprávní vztahy

Již Zoulík v 70 letech minulého století tedy zastával názor, že existují dva druhy soudních rozhodnutí (mimo řízení vykonávací), a to ty, které zakládají, mění či ruší práva a povinnosti, tedy rozhodnutí konstitutivní, a ty, které pouze autoritativně prohlašují, zda hmotněprávní vztah existuje či neexistuje (deklaratorní rozhodnutí). Dále také prohlásil, že žádné jiné druhy soudních rozhodnutí nejsou. Z této myšlenky vycházíme i v dnešním moderním pojetí soudních rozhodnutí. Dále se Zoulík zmiňuje i o shodném rysu těchto dvou druhů soudních rozhodnutí, jímž je fakt, že oba druhy soudních rozhodnutí jsou autoritativním rozkazem státu a mohou být tím pádem ze strany státu i vynucovány. Z každého soudního rozhodnutí (ne pouze z těch konstitutivních) plynou tak pro účastníky práva a povinnosti a vzniká tak tímto způsobem i nový právní vztah, o čemž byl přesvědčen již výše citovaný Boura. Nicméně Zoulík tuto myšlenku dovedl k dokonalosti, a to tak, že dle jeho názoru tento právní vztah není hmotněprávní, ale pouze procesně právní. Došlo k němu totiž na základě předpisů práva procesního. Z výše popsaného tedy lze dovodit, že styčnou plochou konstitutivních a deklaratorních rozhodnutí je bezpochyby zakládání nových procesně právních vztahů.⁴⁸

Zoulík ale i z části vyvrací kritiku normativců k přirozenoprávní teorii o deklaratornosti všech soudních rozhodnutí. Nosným pilířem této kritiky byla totiž nemožnost poznání objektivní pravdy, a tedy dojít vždy přesvědčivě k nalezení hmotněprávního před-procesního stavu věci. Tímto způsobem došli normativci k teorii o neexistenci deklaratorních rozhodnutí.

Pro případ, že by se u deklaratorních rozhodnutí neshodoval nově vzniklý procesněprávní vztah se vztahem hmotněprávním, což není rozhodně nic neobvyklého, zamyslíme-li se například nad vydáváním rozsudku pro zmeškání (kdy tato situace může nastat), neznamená to ovšem, že by tímto byl před-procesní hmotněprávní vztah nějakým způsobem dotčen. Hmotněprávní vztah zde dle jeho

⁴⁸ Tamtéž.

přesvědčení přetrvává a nebyl-li chybou soudu správně nalezen, je možné se ho dovolat některým z opravných prostředků, který se v dané situaci nabízí.⁴⁹

3.5. Rozdělení na konstitutivní a deklaratorní rozhodnutí dnes

V dnešní době již není pochyb o existenci výše zmíněných druhů soudních rozhodnutí, o což se v české procesualistice zasadil především Zoulík, dle kterého jsou naopak základním pilířem pro odůvodnění nutnosti rozlišovat občanská soudní řízení na řízení sporné, jehož výsledkem bývá zpravidla vydání deklaratorního rozhodnutí ve věci samé, a na řízení nesporné, jež téměř vždy končí vydáním soudního rozhodnutí konstitutivního. Tento jeho názor ovšem není všeobecně přijímán, hlásí se k němu například Lavický⁵⁰ a Šlejharová⁵¹, nicméně právní teoretici se shodují pouze na vymezení řízení sporného, kdy jeho hlavním znakem je kontradiktorní postavení stran a formální pojetí řízení. Nesporné řízení pak vymezují pouze negativně, jako vše odlišné od řízení sporného.⁵² V našem právním řádu jsou sporná řízení upravena občanským soudním řádem. Řízení nesporná jsou od 1.1.2014 upravena zákonem č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních.⁵³

⁴⁹ ZOULÍK, František. *Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu*. Praha: Academia, 1969. s. 123-124.

⁵⁰ LAVICKÝ, Petr a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné: zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (řízení ve věcech veřejného rejstříku)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. xxxi. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-869-7 s. 1-10

⁵¹ ŠLEJHAROVÁ, Markéta. *Povaha řízení o zřízení práva nezbytné cesty, aneb jde skutečně o řízení sporné?*. *Bulletin advokacie*, 2018(12). s. 29-34.

⁵² LAVICKÝ, Petr a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné: zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (řízení ve věcech veřejného rejstříku)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. xxxi. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-869-7 s. 1-3

⁵³ ZAHRADNÍKOVÁ, R a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-714-6 s. 22.

4. Žaloba jako základ pro soudní rozhodnutí

Žaloba je první impuls, na jehož základě se lze domáhat vydání soudního rozhodnutí a tím tedy konstituování či deklarování určitého právního poměru. Považujeme ji za veřejnoprávní subjektivní právo každého jedince. Je základem k uplatnění práva na spravedlivý proces, jak je zakotven v čl. 36 zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

„Civilní žaloba ve smyslu procesním (Actio, Klage, action, isk, powodztwo) je procesní úkon, jímž se žalobce obrací na soud s návrhem, aby o jeho určitém právu proti určitému odpůrci autoritativně rozhodl. Tím se zároveň obrací na žalovaného, neboť ten má v procesu rovné postavení a může na žalobu různě procesně reagovat (např. výslovným uznáním práva nebo procesní obranou atd.), avšak obrací se na něho výlučně prostřednictvím soudu. Podle našeho názoru je procesněprávní vztah založený žalobou sice vztahem trojstranným, takže zde nechybí procesní vztah mezi žalobcem a žalovaným, ale procesní práva a povinnosti mezi stranami sporu mohou vznikat a být vykonávány pouze prostřednictvím soudu.“⁵⁴ Přičemž je nutné zmínit, že s ohledem na povahu nesporných soudních řízení, pro tato výše zmíněný trojstranný vztah neplatí.

Žaloba či jak je v nesporném řízení označena „návrh na zahájení řízení“, je jedním ze základních stavebních kamenů civilního práva procesního. Stejně jako u soudních rozhodnutí probíhal i u žalob dlouhý teoretický vývoj, který však není předmětem této práce a veskrze kopíruje vývoj teorií o soudních rozhodnutích, jak je popsán výše. Mezi obligatorní složky civilní žaloby se v současné literatuře řadí účastníci řízení, žalobní návrh a žalobní důvod⁵⁵

4.1. Druhy žalob v civilním řízení

K samotnému dělení žalob v civilním řízení na jednotlivé druhy je nutné zmínit, že se nejedná o pouhé teoretické dělení, jež by nemělo žádný praktický význam, jak by se na první pohled mohlo zdát. Praktické hledisko je zohledněno

⁵⁴ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1. s. 194-195.

⁵⁵ Tamtéž.

zejména v následném zahájeném řízení čili v době po podání žaloby, neboť řízení o té či oné žalobě mají zpravidla jiný režim průběhu, zejména co do procesního dokazování. Například v případě žalob s návrhem na vydání konstitutivních rozhodnutí⁵⁶ soud dle Macury v drtivé většině postupuje v souladu se zásadou vyhledávací.⁵⁷ Tedy pokud by sami účastníci nepředložili důkazy (např. znalecký posudek) k posouzení jejich žaloby, není to důvodem pro zamítnutí žaloby, naopak soud musí takový případný důkaz sám ze své iniciativy obstarat (např. určit soudního znalce).⁵⁸

Novelou občanského soudního řádu, provedenou zákonem č. 293/2013 Sb., byly sice z § 80 odstraněny výslovně uvedené druhy žalob až na žalobu určovací, která zde byla ponechána.⁵⁹ Nicméně tento fakt neubírá na důležitosti samotnému dělení žalob na konkrétní druhy. Výčet v § 80 občanského soudního řádu před koncem roku 2013 byl navíc pouze výčtem demonstrativním. Z důvodové zprávy k zákonu č. 293/2013 Sb., je navíc patrné, že byl tento výčet omezen zejména z důvodu, že žaloby ohledně osobního stavu byly z tohoto zákona přesunuty do zákona č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních. Pokud by tento výčet nebyl odstraněn, mohl být matoucí a nepřesný vzhledem k absenci úpravy těchto řízení v občanském soudním řádu. Dále také důvodová zpráva hovoří o skutečnosti, že naopak výčet druhů žalob před zmíněnou novelou ani nebyl dostatečný.⁶⁰

4.1.1. Žaloby s návrhem na vydání deklaratorního rozsudku

4.1.1.1. Žaloba na plnění

Jejím cílem je, aby byl žalovaný odsouzen k určitému plnění a soudní rozsudek mohl sloužit jako exekuční titul pro případ, že by žalovaný i přes rozsudek

⁵⁶ Dále též „konstitutivní žaloby“, vědom si toho, že toto označení není zcela přesné, neboť žaloba, jako taková žádný právní vztah nekonstituuje, ale jde pouze o návrh k uskutečnění vzniku, změny či zrušení právního vztahu skrze rozhodnutí k tomu příslušného soudu.

⁵⁷ MACUR, Josef. *Předmět sporu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2824-6. s. 103.

⁵⁸ SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-473-9. s. 177-178.

⁵⁹ Žaloba konstitutivní také touto novelou odstraněna nebyla, neboť jí ani původně neobsahovala.

⁶⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupné online na: <https://www.beckonline.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mrzgnpwi6q>

vydaný v jeho neprospěch, neplnil. Žaloba na plnění je nejběžnějším druhem žalob v civilním soudním řízení a má deklaratorní charakter. Rozsudky vydané na základě této žaloby totiž nezasahují do hmotněprávních vztahů jejich účastníků. Povinnost k plnění žalovaného, které se žalobce domáhá, musela existovat (a žalovaný ji měl povinnost splnit) již před zahájením soudního řízení. Jako povinnost chápeme buďto něco dát, něco konat, něco strpět či se něčeho zdržet. Každé takové rozhodnutí soudu musí být nuceně vykonatelné ať už přímo, nebo nepřímo.⁶¹ Způsoby jeho vykonání jsou uvedeny v § 258 Občanského soudního řádu a to následovně:

„(1) Výkon rozhodnutí ukládajícího zaplacení peněžité částky lze provést srážkami ze mzdy, příkázáním pohledávky, správou nemovité věci, prodejem movitých věcí a nemovitých věcí, postižením závodu a zřízením soudcovského zástavního práva k nemovitým věcem.

(2) Výkon rozhodnutí ukládajícího jinou povinnost než zaplacení peněžité částky se řídí povahou uložené povinnosti. Lze jej provést vyklizením, odebráním věci, rozdělením společné věci, provedením prací a výkonů.

(3) Výkon rozhodnutí prodejem zástavy lze pro zajištěnou pohledávku provést prodejem zastavených movitých a nemovitých věcí, věcí hromadných a souborů věcí, příkázáním zastavené peněžité pohledávky a postižením zastavených jiných majetkových práv.“⁶²

Nucený výkon ovšem neplatí pro pravomocné rozsudky ukládající prohlášení vůle dle § 161 odst. 3 občanského soudního řádu, neboť tento projev vůle již je nahrazený samotným soudním rozhodnutím.

4.1.1.2. Žaloba určovací

Žaloba určovací, jak je již z jejího názvu patrné, umožňuje, aby se žalovaný mohl domáhat určení existence či neexistence určitého právního poměru nebo

⁶¹ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1. s. 205.

⁶² § 248 Zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád.

práva. Cílem žaloby na určení není na rozdíl od žaloby na plnění vydání exekučního titulu, zpravidla na něj totiž žalobce nemá ani nárok. Žalobci tak k ochraně jeho práv postačí pouhé určení existence či neexistence neboli „postavení práva najisto“. Předpokládá se, že soudní rozhodnutí plynoucí z této žaloby nebude nutné vykonávat a že se mu tedy účastníci podrobí dobrovolně, z čehož plyne preventivní funkce těchto žalob. Určení existence právního vztahu má charakter deklaratorní s účinky *ex tunc*, na rozdíl od žalob konstitutivních, o kterých se zmíním dále v textu.⁶³

V souladu se zásadou rychlosti a hospodárnosti soudních řízení, je žádoucí eliminovat počet žalob pouze na ty, které jsou vážně míněné a obsahují v sobě nějaký právní nárok. Pokud by se tedy jednalo o žalobu, která by neměla žádný praktický právní význam pro subjekty práv a povinností, nebo by se jednalo například pouze o jakési akademické debaty, případně by si žalobce ani nebyl jistý, z jakého důvodu ji podává, je potřeba takovéto žaloby zamítnout. Pro žaloby určovací tak platí, že aby mohly být úspěšné, musí v nich žalobce doložit takzvaný naléhavý právní zájem. Existence právního vztahu, kterou chce žalobce postavit najisto, musí být objektivně neurčitá a tvořit nejasnosti, kvůli kterým by žalobci hrozilo nebezpečí určité újmy. Nepostačí tedy nejasnost subjektivní, která by se projevovala pouze neznalostí práva, neboť ta, jak víme, neomlouvá.⁶⁴

Pokud je zde možnost žalovat na plnění, zpravidla již nejsou splněny podmínky k podání žaloby určovací (výjimky nicméně existují). Žaloba na plnění totiž svým způsobem žalobu určovací konzumuje, a to tak, že ohledně existence či neexistence právního poměru (předmětu určovací žaloby), musí soud rozhodovat prejudiciálně. Z důvodu nutnosti prokázání právního zájmu na žalobě určovací, pak tato žaloba není tak běžná jako žaloba na plnění. Neztrácí tím ovšem na významu, neboť je velmi důležitá z hlediska právní jistoty.⁶⁵

⁶³ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1. s. 206-208.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

4.1.2. Žaloby s návrhem na vydání konstitutivního rozsudku

4.1.2.1. Právotvorná žaloba

Žaloby právotvorné (konstitutivní) jsou zvláštním typem žalob, jimiž se žalobce dožaduje, aby prostřednictvím soudního rozhodnutí došlo ke vzniku, změně či zrušení hmotněprávního poměru, a to tedy konstitutivním rozsudkem. Ten je však možné vydat pouze v zákonem stanovených případech.

S novým občanským zákoníkem se možnosti podat konstitutivní žalobu výrazně zvětšily, neboť tento připustil větší množství případů, kdy takto soud může právní vztahy konstituovat. Právotvornou žalobu lze využít například při návrhu na zúžení společného jmění manželů, zrušení spoluvlastnictví a jeho vypořádání, určení doby plnění dluhu (byla-li ponechána na vůli dlužníka), vypořádání společného jmění manželů nebo při zrušení společného nájemního práva k bytu.

Cílem konstitutivní žaloby není vydání tzv. exekučního titulu, jako jsem zmiňoval u žaloby na plnění. Zpravidla se v nich ani určení konkrétní povinnosti nepožaduje.⁶⁶ Rozdílem mezi žalobou konstitutivní a určovací je fakt, že určovací žaloby nemají onu konstituující vlastnost, ale jak bylo zmíněno výše pouze vyjasňují již dříve nastolený právní stav.

Konstitutivní žaloby se dále dle časového hlediska mohou dělit na žaloby (stejně tak návrhy na zahájení řízení o osobním stavu) s účinkem následných soudních rozhodnutí *ex tunc* nebo *ex nunc*. Například návrhem na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se může navrhovatel domoci soudního rozhodnutí s účinky *ex nunc*, kdežto návrhem na zahájení řízení o neplatnosti manželství se může domoci soudního rozhodnutí s účinky *ex tunc*. Při kladném soudním rozsudku o neplatnosti manželství, tedy v případě že bude návrhu vyhověno a manželství bude prohlášeno za neplatné, bude neplatné již od samého počátku.⁶⁷ V tomto případě by se mohl někdo domnívat, že se nejedná o konstitutivní rozhodnutí, neboť pokud zde nebyl založen hmotně právní vztah již od počátku, nenastává tak změna

⁶⁶ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1. s. 208.

⁶⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, R a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-714-6 s. 155-156.

hmotněprávního právního vztahu samotným rozsudkem. Nebyl by to však názor zcela správný, neboť co se manželství týče, uzavírá se před orgánem veřejné moci a jeho uzavření je správním aktem, u něhož platí fikce správnosti a platnosti. Manželství tak vzniklo a bylo platné až do doby, než bylo soudně prohlášeno za neplatné, čehož může být dosaženo pouze na základě návrhu na zahájení řízení o neplatnosti manželství. Soud může rozhodnout případně i bez návrhu, pokud by se jednalo o nejzávažnější překážky manželství např. bigamie či příbuzenství mezi snoubenci.⁶⁸

4.1.2.2. Statusová žaloba

Jsou typem žalob, při jejichž uplatnění se taktéž vydává konstitutivní rozhodnutí. Patří mezi ně například návrh na přiznání svéprávnosti nebo návrh na rozvod manželství. Neméně časté jsou ale i žaloby ve statusových věcech právnických osob, týkající se otázek vzniku či zániku orgánů právnické osoby, případně založení nebo změny jejich sídla. Statusové žaloby jsou upraveny v zákoně o zvláštních řízeních soudních. A rozhodnutí z nich vycházející působí erga omnes (vůči všem) a ani tyto se nemohou považovat za exekuční titul.⁶⁹

⁶⁸ *Neplatnost a zdánlivost manželství* [online]. [cit. 2021-03-28]. Dostupné z: <https://www.maurlegal.cz/cs/poradna/prakticke-rady-a-zkusenosti/neplatnost-a-zdanlivost-manzelstvi/a-144/>

⁶⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, R a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-714-6 s. 151-152.

5. Konstitutivní rozhodnutí a jejich srovnání s deklaratorními

Předmětem této kapitoly je především shrnout veškeré dosavadní poznatky doposud zmíněné v této práci ať už při historickém exkurzu, vývoji teorií o soudních rozhodnutích a v neposlední řadě také při popsání typů soudních žalob.

5.1. Konstitutivní rozhodnutí

Konstitutivní rozhodnutí je stejně jako rozhodnutí deklaratorní základem určitého procesního vztahu, právního vztahu vycházejícího z norem práva procesního, což zapříčiňuje i jejich závaznost a prosaditelnost. Pro konstitutivní rozhodnutí je ale mimo to, že zakládá procesněprávní vztahy, esenciální skutečnost, že má i schopnost způsobovat i změny v hmotněprávní oblasti. To se projevuje v tom, že soudy mohou do těchto existujících hmotněprávních vztahů vstupovat, měnit je (například doplněním o určitý jiný prvek), nebo určitý hmotněprávní vztah úplně zrušit. Dále také mohou konstitutivní rozhodnutí založit úplně nový hmotněprávní vztah. Lze tedy o nich konstatovat, že jsou určitou hmotněprávní skutečností projevující se navenek, a to způsobem erga omnes, tedy vůči všem, nikoliv pouze inter partes (mezi účastníky řízení).⁷⁰

5.1.1. Možnosti a vhodnost užití tohoto typu rozhodnutí

K samotnému použití konstitutivních rozhodnutí soudem je však z dobrých důvodů, jež jsem zmiňoval v kapitole 3. o vývoji teorií o soudních rozhodnutích, možno přistoupit pouze v taxativně stanovených případech, které určil zákonodárce v soukromoprávních předpisech. Normy, které soudy k vydání konstitutivních rozhodnutí zmocňují, lze dle Dvořáka nazývat kompetenčními normami⁷¹ (určují kompetenci).

⁷⁰ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1. s. 265-266.

⁷¹ DVOŘÁK, Bohumil. Lze vydávat konstitutivní soudní rozhodnutí na základě analogie? In: *JINÉ PRÁVO* [online]. 21.05.2011 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2011/05/lze-vydavat-konstitutivni-soudni.html>

Konstitutivní rozsudky je možné a vhodné využít v případech, kdy je potřeba uspořádat soudním rozhodnutím právní vztahy (spíše trvalého charakteru), a to především ve věcech manželských, rodinných, dědických, osobních a majetkových. Konstitutivní rozhodnutí se využívají zejména v řízeních nesporných, jejichž účelem je zejména uspořádat poměry určitých osob do budoucna.⁷² Užije se jich ale i v některých řízeních sporných, například při soudní úpravě poměrů spoluvlastníků, zrušení spoluvlastnictví a způsobu jejich vypořádání.

Většina kompetenčních norem, umožňujících vydání konstitutivního rozhodnutí v sobě zahrnují hledisko, jimž se má soud při jejich vydávání řídit. Zákonodárce tak odpovídá na otázku vhodnosti užití tohoto typu rozhodnutí. Zákon tyto hlediska stanovuje například jako „spravedlivé uspořádání práv a povinností“, „obnovení rovnováhy práv a povinností stran“, rozhodnutí „s přihlédnutím k obsahu smlouvy, povaze plnění a zvyklostem“. Případně odůvodňuje vydání konstitutivních rozhodnutí „hrubým nepoměrem“, nebo v případech „pokud nelze po osobě zavázané spravedlivě požadovat určité právní jednání“.⁷³

5.1.2. Zásady ovládající řízení při vydání konstitutivních rozhodnutí

Již jsem zmiňoval, že konstitutivní rozhodnutí se vydávají primárně v řízením nesporném, což má své specifické důvody, a jedním z nich je skutečnost, že tento typ řízení je ovládaný zásadou vyšetřovací. Na rozdíl od řízení, při nichž se vydávají rozhodnutí deklaratorní, a jsou ovládaný zásadou projednací.

Tyto zásady platí pro oba typy řízení vždy s určitými výjimkami a zmírněními, nikoliv tedy v jejich čisté podobě. Vyšetřovací zásady se užívá v nesporném řízení, zejména protože nejsou vždy předem známé skutečnosti, které jsou pro konstituování práva soudem relevantní, a není ani jasné, který z účastníků by měl nést břemeno důkazní. Tuto ztíženou procesní situaci účastníků však zákon

⁷² LAVICKÝ, Petr a kol. Civilní proces. Řízení nesporné: zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (řízení ve věcech veřejného rejstříku). Praha: Wolters Kluwer, 2015. xxxi. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-869-7. s. 3.

⁷³ WINTEROVÁ, Alena. Hmotné a procesní právo (nové aspekty). In: GERLOCH, Aleš, ed. *Viktor Knapp: vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-509-8. s. 365-366.

reflektuje pouze v § 153b odst. 3 OSŘ tím, že zakazuje vydání rozsudku pro zmeškání, pokud by takovým rozsudkem došlo ke vzniku, změně nebo zrušení právního poměru mezi účastníky, což Winterová považuje za nedostatečné.⁷⁴

5.1.3. Vázanost soudu návrhy při vydávání konstitutivních rozhodnutí

To, že v nesporném řízení soud není vázán návrhy účastníků a může i některá řízení zahájit i bez návrhu, jsem v této práci již zmínil. Problematická je ovšem situace, ve které soud vydává konstitutivní rozhodnutí ve sporném řízení. I zde se totiž nalézají situace, kdy soud není vázán návrhy účastníků, či může dokonce rozhodnout bez návrhu. Už na první pohled zde vznikají nesrovnalosti. Vždyť sporné řízení se řídí zásadou projednací a úkolem soudu je právo povětšinou pouze nalézat nikoliv tvořit a neměl by nikdy žalobci přisoudit více, než čeho se sám domáhá. Winterová ve svém článku odkazuje na tři ustanovení OZ, která spadají do sporného řízení, přičemž ale soud při rozhodování o nich není vázán návrhy účastníků ve smyslu § 153 odst. 2 OSŘ. Těmito ustanoveními jsou § 1766, § 2710, § 2963, přičemž se jedná pouze o demonstrativní výčet. Dodává k tomu svůj názor, že soud by ve sporném řízení neměl uspořádávat nové poměry účastníků bez ohledu na jejich návrhy.⁷⁵ Dvořák se ke kritice přidává, když má stejně jako Winterová za problematické, že hypotézy kompetenčních norem výše zmíněných jsou neurčitě stanovené, což ve sporném řízení ovládaném dispoziční a projednací zásadou, by mohlo vést k nefunkčnosti takové úpravy. Dvořák ale také dodává, že přesunutí těchto norem do sféry nesporného řízení by naopak nemuselo odpovídat povaze zákonem chráněných zájmů.⁷⁶ Z tohoto pohledu se tak jedná o problematiku doposud nevyřešenou a bude na zákonodárci se ní určitým způsobem vypořádat.

⁷⁵ WINTEROVÁ, Alena. Hmotné a procesní právo (nové aspekty). In: GERLOCH, Aleš, ed. Viktor Knapp: vědecké dílo v proměnách času. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-509-8. s. 368-369.

⁷⁶ DVOŘÁK, Bohumil. Viktor Knapp a civilní soudní rozhodnutí. In: GERLOCH, Aleš, ed. Viktor Knapp: vědecké dílo v proměnách času. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-509-8. s. 374-378.

5.2. Důvody diferenciacie na konstitutivní a deklaratorní rozhodnutí

Mimo již několikrát zmíněné odlišnosti, kdy konstitutivní rozsudky zasahují do hmotněprávních právních vztahů účastníků, zatímco rozhodnutí konstitutivní takovou „moc“ nemají, je dalším specifíkem konstitutivních rozhodnutí zejména výjimka z pravidla o vázanosti soudce smlouvou. Tato rozhodnutí tak mohou zasahovat do soukromoprávní smluvní autonomie účastníků, přičemž jsou na základě toho soudy schopny smluvní vztahy účastníků měnit či rušit. Mohou ale také účastníkům založit vztahy nové.⁷⁷

⁷⁷ DVOŘÁK, Bohumil. Viktor Knapp a civilní soudní rozhodnutí. In: GERLOCH, Aleš, ed. Viktor Knapp: vědecké dílo v proměnách času. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-509-8. s. 372-381.

6. Vybrané dílčí otázky konstitutivních rozhodnutí a žalob

Předmětem této kapitoly je se podrobněji zabývat určitými aspekty konstitutivních rozhodnutí a konstitutivních žalob a poukázat tak na určité otázky, které doposud nebyly zcela zodpovězeny nebo nejsou mezi odbornou veřejností všeobecně stejně akceptovány. Není cílem této kapitoly veškeré tyto otázky zodpovědět, ale poukázat na fakt, že právní věda je nikdy nekončící proces a nelze mít za to, že veškeré otázky jsou již zodpovězeny a následně na ně dogmaticky odkazovat.

Již Galileo Galilei vyslovil známou větu „*Teprve smrtí dogmatu rodí se věda.*“

6.1. Rozsudek pro zmeškání při konstitutivních rozhodnutích

V této kapitole bude řeč samozřejmě pouze o konstitutivních rozhodnutích vydávaných v rámci sporného řízení, neboť v řízením nesporném kontumační rozhodnutí vůbec vydávat nelze. Dle § 153b OZ, v případě, že se řádně předvolaný žalovaný (do vlastních rukou, minimálně 10 dní před jednáním a obsahující poučení o následcích předvolání), aniž by soudu podal důvodnou omluvu z jednání nedostaví, může žalobce navrhnout vydání kontumačního rozsudku. V tomto případě se skutková tvrzení, obsažená v žalobě, jež jsou předmětem sporu, považují za nesporná a při splnění předpokladů pro vydání tohoto typu rozhodnutí, smí soud vydat rozsudek pro zmeškání. Ne vždy je ale užití rozsudku pro zmeškání vhodné, soud by neměl takto rozhodnout, například je-li žalovaný jinak procesně aktivním účastníkem a řízení se nezúčastnil pro svůj vlastní omyl, jak již několikrát judikoval nejvyšší soud České republiky.

Nicméně za předpokladu splnění všech podmínek pro vydání kontumačního rozsudku, je zde navíc překážka, kdy nelze vydat rozsudek pro zmeškání ve sporech, ve kterých není možné uzavření smíru. Také v řízení, jehož předmětem má být vznik, změna nebo zánik právního vztahu, tedy vydání konstitutivního soudního rozhodnutí dle § 153b odst. 3 OZ.

6.2. Vydávání konstitutivních rozhodnutí na základě analogie

V první řadě považuji za důležité zmínit, že jak bylo popsáno v kapitole 5, konstitutivní rozhodnutí nebyla v české procesualistice dlouhou dobu všeobecně akceptovaná. O jejich uznání se zasloužil především Zoulík, kterého jsem doposud několikrát citoval. Od té doby se považuje za nesporné, že k možnosti vydání konstitutivního rozsudku je třeba výslovné zákonné zmocnění. Hlavní argumentem proti použití konstitutivních rozhodnutí na základě analogie je především skutečnost, že základní funkcí civilního soudnictví je právo nalézat, nikoliv ho konstituovat, o čemž není důvodných pochyb a nerozporuje to ani Dvořák. Zakládání soukromoprávních vztahů je tak doménou soukromoprávních subjektů. Stát by do nich měl vstupovat a případně je narušovat pouze v odůvodněných případech (o čemž svědčí nutnost zákonného zmocnění k vydání právotvorného rozhodnutí).⁷⁸ Takto se o dané problematice vyjádřil Nejvyšší soud České republiky ve svém rozsudku ze dne 16. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1438/2004:

„Rozhodnutí o zřízení věcného břemene je rozhodnutím konstitutivním, neboť se jím zřizuje hmotněprávní vztah, který tu doposud nebyl. Konstitutivní soudní rozhodnutí však nelze vydávat na základě analogické aplikace ustanovení občanského zákoníku. Analogii upravuje § 853 ObčZ⁷⁹, podle kterého občanskoprávní vztahy, pokud nejsou zvláště upraveny ani tímto, ani jiným zákonem, se řídí ustanoveními tohoto zákona, která upravují vztahy obsahem i účelem jim nejbližší. Konstitutivní rozsudek vydaný v občanském soudním řízení je (na rozdíl od rozsudku deklaratorního) právní skutečností občanského práva hmotného. Před jeho vydáním tu není hmotněprávní vztah mezi účastníky, který by bylo možno posoudit analogicky. Samotné splnění podmínek pro vydání rozhodnutí o zřízení věcného břemene nemá za následek vznik právních vztahů, neboť ty vzniknou až v důsledku soudního rozhodnutí; proto před vydáním rozhodnutí zde není právní vztah, který by bylo možno analogicky posuzovat.“⁸⁰ Z jejich rozhodnutí tedy vyplývá, že konstitutivní soudní rozhodnutí nelze vydávat na základě analogie k ustanovení občanského zákoníku. Nejvyšší soud tak setrval na

⁷⁸ DVOŘÁK, Bohumil. Lze vydávat konstitutivní soudní rozhodnutí na základě analogie? In: JINÉ PRÁVO [online]. 21.05.2011 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2011/05/lze-vydavat-konstitutivni-soudni.html>

⁷⁹ Respektive upravoval až do vzniku nového občanského zákoníku.

⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, ze dne 16. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1438/2004.,

dogmatu, že aby soud mohl výjimečně zasáhnout do soukromých práv a povinností, je k tomu potřeba výslovného ustanovení zákona, jinak řečeno kompetenční normy.

Dvořák si kladl otázku, není-li zákaz analogie svojí povahou blíže veřejnoprávním odvětvím, tedy správnímu právu či právu trestnímu, neboť v soukromém právu je analogie zpravidla povolena. A to, aniž by zpochybňoval důvody, kvůli kterým mohou být konstitutivní rozhodnutí vydávána pouze za existence kompetenční normy. Nelze se však nezamyslet, zda toto vytvořené dogma (jak už to u dogmat většinou bývá) není na újmu pokroku a dosažení spravedlivého rozhodnutí v některých specifických případech, tedy pokud soudy nejsou výslovně zmocněny k vydání konstitutivního rozhodnutí, ač by jejich zmocnění dávalo smysl a bylo by jedinou možností k ochraně práv jednotlivců. Nejvyšší soud již navíc analogii při vydávání konstitutivních rozhodnutí bez výslovného zmocnění zákonem připustil, a to například rozsudkem Nejvyššího soudu České republiky 22 Cdo 1374/2005. Činil tak také v několika dalších rozsudcích ve věcech vypořádání společného jmění manželů, kdy soud nebyl zákonem výslovně zmocněn, aby do těchto vztahů konstitutivně zasahoval.

Nicméně Nejvyšší soud České republiky dál pokrytecky odkazoval na svůj rozsudek ze dne 16. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1438/2004, a tuto analogii v jiných případech nepřipouštěl, aniž by jakkoliv zdůvodnil své předchozí rozhodnutí. Z tohoto důvodu si Dvořák pokládal otázku, zda není vyloučena analogie pouze v případě, že se konstitutivním rozhodnutím právní vztah zakládá a je připuštěna v případech kdy hmotněprávní vztahy mění nebo ruší, což rozsudek ze dne 16. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1438/2004 naznačoval. Vyslovil se totiž, že v případě neexistence hmotněprávního vztahu před procesem není ho ani možno posuzovat analogicky. Tuto myšlenku ve svém článku Dvořák ihned vyvrátil, jelikož k ní neshledal věcného důvodu a výše zmíněný jazykový výklad k § 853 předešlého občanského zákoníku nepovažoval za dostatečný.⁸¹

⁸¹ DVOŘÁK, Bohumil. Lze vydávat konstitutivní soudní rozhodnutí na základě analogie? In: *JINÉ PRÁVO* [online]. 21.05.2011 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2011/05/lze-vydavat-konstitutivni-soudni.html>

Dvořák měl za to že, „*Je na soudci, aby se při projednávání konstitutivní žaloby, kterou nelze podřadit pod výslovné ustanovení zákona, vždy tázal po důvodech, které zákonodárce vedly k vyloučení žalobcem prokazovaného skutku z hypotézy právní normy. Nelze-li takové důvody najít a/nebo jeví-li dokonce rozhodnutí zákonodárce prvky libovůle, je namístě o vyhovění takové žalobě, tj. o vydání právotvorného rozhodnutí, uvažovat.*“

„*Právní život s sebou může přinášet rovněž žaloby na vydání konstitutivních rozsudků, jež budeme považovat za více (žaloba na splnění manželského slibu) či méně (žaloba na snížení nájemného ze sociálních důvodů) absurdní. Úkolem soudu bude takové žaloby vždy projednat a věcně o nich rozhodnout. Zoulikovu tezi, že v takových případech není vůbec dána pravomoc soudu a řízení je tedy třeba zastavit, je třeba odmítnout.*“⁸²

Aniž by to tušil, jeho názor je shodný s průlomovým nálezem Ústavního soudu ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 2166/10, který zrušil právě Dvořákem citovaný rozsudek Nejvyššího soudu 22 Cdo 1654/2009 nepovolující příkázání zastavěného pozemku do vlastnictví majitele nikoli neoprávněné stavby podle § 135c zákona č. 40/1964 Sb., Občanského zákoníku.⁸³

Ve stručnosti zde popíši zmíněný náleží Ústavního soudu. Dle § 135c zákona č. 40/1964 Sb., mohl soud při neoprávněné stavbě na cizím pozemku svým rozhodnutím konstituovat hmotněprávní vztah, tedy byl k tomu tímto zákonem zmocněn. Jednalo-li se ovšem o stavbu oprávněnou, tato možnost zde neexistovala. Což lze považovat za absurdní situaci. Tímto způsobem se vyslovil i Ústavní soud a rozsudek Nejvyššího soudu 22 Cdo 1654/2009 zrušil, čímž prolomil dogma o nemožnosti vydat konstitutivní rozhodnutí bez výslovného zmocnění.

Ústavní soud se v odůvodnění svého nálezu vyslovil, že by obecné soudy měly vždy vycházet i z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, dle konkrétních skutkových zjištění. A to i pro případ, že by tyto byly značně komplikované a netypické. Je povinností soudu udělat vždy vše pro spravedlivé řešení sporu. Takové řešení je nezbytné pro fungování materiální právního státu

⁸² Tamtéž.

⁸³ Opět již neplatná právní úprava. Což ale na podstatě věci nic nemění.

a udržení principu dobré víry jednotlivce ve stát a právní jistoty občanů. Na právní normy je dále nutno klást obsahové požadavky, neboť demokratický právní stát je založen na myšlence spravedlnosti a základních lidských právech. Tyto tak představují materiální korektiv k obsahu jejich právních norem i jejich interpretace a aplikace. Soudy musí s touto obecnou ideou spravedlnosti rozhodovat spory, aby docházelo k maximální realizaci základních práv jednotlivce, a to tedy i pro případ, že není možné takto učinit na základě aktuální právní úpravy. V konečném důsledku by tak měly v určitých zdánlivě neřešitelných situacích rozhodovat dle obecného přirozenoprávního principu. Obecné soudy mají také povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad. Ústavní soud dále stanovil podmínky, za nichž má nesprávná aplikace podústavních právních norem za následek porušení základních práv a svobod člověka. První z nich je svévolná interpretace právních norem. Další je přílišný formalismus při jejich výkladu. A posledním je nevycházení z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu.⁸⁴

Ústavní soud měl v tomto případě za to, že právní řád skutečně výslovně neumožňoval užití §135c OZ, jiná možnost (zřízení práva cesty) však byla v konkrétním případě nedostatečná vzhledem k funkčnímu propojení stavby s pozemkem, jelikož se jednalo o zahrádkářství. Stěžovatel tak neměl účinné obrany vyplývající výslovně z podústavních právních norem. Vzhledem k tomu došel Ústavní soud k závěru, že v typických případech nelze vydávat konstitutivní rozhodnutí na základě analogie. Nicméně v tomto konkrétním případě se jednalo o mezeru v právu, kterou bylo dle názoru Ústavního soudu třeba zaplnit pomocí analogie.

Obecné soudy tak rozhodly nesprávně, a proto jejich rozhodnutí Ústavní soud zrušil, neboť *„bylo namístě poskytnout ochranu základnímu vlastnickému právu stěžovatele, a to skrze analogickou aplikaci příslušných ustanovení OZ, jímž prozařují základní práva do interpretace a aplikace podústavního práva tak, aby výsledné rozhodnutí bylo možno vnímat jako spravedlivé z hlediska vyvážené ochrany základních práv dotčených subjektů.“*⁸⁵

⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 2166/10.

⁸⁵ Tamtéž.

6.3. Problém záměny některých konstitutivních žalob za žaloby určovací

U některých žalob nemusí být na první pohled jednoduché určit jejich charakter, tedy zda se jedná o žaloby určovací či žaloby konstitutivní. Děje se tomu tak, neboť obsah jejich petitu může být značně svádějící k tomu, aby byly považovány za žaloby určovací. Těmito jsou například žaloby na určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru (§ 72 Zákoníku práce) či žaloby na určení otcovství (§ 783 OZ).⁸⁶

V případě žaloby na určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru, by se mohlo jednat o vady výpovědi, jež by nebyly absolutně neplatné, ale zakládaly by nepřímou relativní neplatnost, například z důvodu omylu. Neplatnost takového jednání by pak musel soud konstituovat až ve svém právotvorném rozsudku.

Toto má za prokázané Dvořák, neboť dle jeho závěrů lze vyslovit, že při úpravě těchto žalob vycházel zákonodárce *“z konceptu nepřímé relativní neplatnosti. Vady výpovědi totiž v uvedených případech nepůsobí její neplatnost ani ex lege (absolutní neplatnost), ani k dovolacímu projevu dotčeného účastníka právního vztahu (přímá relativní neplatnost). Kompetenci k vyslovení neplatnosti výpovědi má pouze soud v příslušném řízení, které je zahajováno k návrhu dotčené osoby podaném v zákonem stanovené prekluzivní lhůtě.”*⁸⁷ V případě těchto žalob i přesto, že se nazývají žaloby na určení, mají ve skutečnosti za následek konstitutivní rozhodnutí, a jedná se tedy logicky i o konstitutivní žalobu.

6.4. Jsou konstitutivní rozhodnutí ve sporných řízeních výjimkou?

Pro sporná řízení je charakteristické, že soudní rozhodnutí v nich vydaná jsou především deklaratorního charakteru. Nicméně pod tíhou novelizace soukromého práva v České republice dochází k rozšíření působnosti soudu v hmotněprávní sféře účastníků řízení. Z důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012

⁸⁶ DVOŘÁK, Bohumil. In: LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I: obecná část* (§ 1-654): komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. 2141-2153 s. 325-326.

⁸⁷ DVOŘÁK, Bohumil. O žalobách na určení neplatnosti výpovědi. *Právní rozhledy*. 2012(18), s. 632-636.

Sb., Občanského zákoníku, vyplývá, že jedním z cílů nové úpravy je i rozumná ochrana slabší strany a vyvažování nerovností ve vztazích mezi účastníky. Jedním z prostředků, jak toho dosáhnout, bylo bezpochyby rozšíření pole působnosti, ve kterém mohou soudy zasahovat do hmotněprávních vztahů účastníků a upravovat tak jejich poměry.⁸⁸

Dle §577 Občanského zákoníku je-li důvod neplatnosti jen v nezákonném určení množstevního, časového, územního nebo jiného rozsahu, může soud spravedlivě konstituovat práva a povinnosti stran, aniž by byl soud vázán jejich návrhy, přičemž ale uváží, zda by k právnímu jednání vůbec přistoupily, pokud by o jejich neplatnosti včas věděly.

Od účinnosti Občanského zákoníku tak mohou soudy nově snižovat nepřiměřenou smluvní pokutu (§ 2051 OZ), měnit smluvní závazky při podstatné změně okolností (§ 1766 OZ), rušit dědickou smlouvu po rozvodu manželství (§ 2710 OZ), rušit smlouvu při neúměrném zkrácení (§ 1793 OZ), rušit závazek přijatý na dobu delší deseti let (§ 2000 OZ), přiměřeně snížit výhru (§ 2876 OZ) omezovat, rušit či prohlašovat za neplatnou konkurenční doložku (§ 2975 OZ). Tento výčet je pouze demonstrativní, přičemž možnosti soudu ve sporném řízení konstituovat tímto nejsou zdaleka vyčerpány.⁸⁹

Konstitutivní rozhodnutí do sporného řízení dle teorie nepatří a měla by se využívat výjimečně. Otázkou však je, jak se ve svém příspěvku táže i Winterová, mohou se konstitutivní rozhodnutí ve sporném řízení při této četnosti ještě považovat za výjimečná?⁹⁰

⁸⁸ WINTEROVÁ, Alena. Hmotné a procesní právo (nové aspekty). In: GERLOCH, Aleš, ed. Viktor Knapp: vědecké dílo v proměnách času. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-509-8. s. 365-366.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ WINTEROVÁ, Alena. Hmotné a procesní právo (nové aspekty). In: GERLOCH, Aleš, ed. Viktor Knapp: vědecké dílo v proměnách času. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-509-8. s. 365-366.

6.5. Předmět sporu při vydávání konstitutivního rozhodnutí

K objasnění pojmu si nejdříve dovolím citovat Macurovo dílo, zaměřené na předmět sporu v civilním soudním řízení.

„Pojem „předmět sporu“ plní v civilním soudním řízení především funkci vymezení okruhu otázek, o nichž má být v tomto řízení jednáno, neboť jeho náplň nemůže být zůstat neomezená a neurčitá (...) Vymezovací funkce předmětu sporu (...) mají základní význam ve dvojím směru. Jednak musí být všechno, co patří k předmětu sporu, řádně projednáno a vyřízeno, jednak všechno, co nepatří k předmětu sporu, nemá vstupovat do řízení a nemá být o něm rozhodováno.“⁹¹

K samotné otázce o předmětu sporu v řízení za účelem vydání konstitutivního soudního rozhodnutí je nutné si uvědomit, čeho se navrhovatel v tomto řízení domáhá. Navrhovatel si nárokuje přímo vydání daného konstitutivního rozhodnutí, tedy změny jeho právních vztahů, a nikoliv pouze deklaratorní určení, zda takový jeho nárok existuje. Předmět sporu v tomto typu řízení je dvojsložkový. První složkou je samotná žádost k vydání konstitutivního rozhodnutí a druhou jsou skutkové okolnosti, odpovídající kompetenční normě nutné k jeho vydání.⁹²

Při konstitutivních rozhodnutích vydávaných za uplatnění projednací zásady se stává, že navrhovatel má možnost nárokovat si rozhodnutí z více než jednoho důvodu. Pokud však uplatní ve svém návrhu (chytře) pouze jeden z nich a jeho nároku nebude ze strany soudu vyhověno, nevytváří toto rozhodnutí překážku věci rozhodnuté v důvodech ostatních. Je tak možné následně podat nový návrh z jiného skutkového základu než v přechozím řízení. Nicméně toto je pouze okrajová záležitost, neboť jak zde již bylo zmíněno jsou konstitutivní rozhodnutí vydávána především v nesporném řízení, které je ovládané zásadou vyšetřovací. Skutkovým základem v těchto řízeních jsou pak všechny relevantní skutečnosti pro samotné rozhodnutí.⁹³

⁹¹ MACUR, Josef. *Předmět sporu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2824-6. s. 17.

⁹² MACUR, Josef. *Předmět sporu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2824-6. s. 103-104.

⁹³ Tamtéž.

6.6. Odpůrčí žaloba a proč nemůže být deklaratorního charakteru

Nejprve považuji za účelné připomenout význam odpůrčí žaloby, kterou jsem záměrně do kapitoly číslo 4. nezařadil. Jedná se totiž pouze o poddruh žaloby konstitutivní a z tohoto důvodu do této kapitoly funkčně nezapadala.

Tato žaloba slouží věřiteli jako ochrana před právním jednáním dlužníka, který se ho snaží určitým způsobem zkrátit na jeho právech, tedy zmenšit věřitelovu šanci k vymožení jeho pohledávky, a to například zcizením dlužníkovy majetku. Soud v oprávněných případech této žalobě vyhoví a to tak, že určí neúčinnost právního jednání dlužníka vůči věřiteli. Nejedná se pak o právní jednání neplatné, pouze nevyvolává právní následky vůči věřiteli. Odpůrčí žaloba se ovšem podává nikoliv proti samotnému dlužníkovi, ale proti osobě, jejíž majetek se právním jednáním dlužníka zvětšil, případně jeho právnímu nástupci. Za neúčinné je možné dále prohlásit i jednání dlužníka, který svým opomenutím pozbyl majetkové právo nebo odmítnul dědictví, jež nebylo předloženo.⁹⁴

Nyní již k samotné otázce o povaze odpůrčí žaloby. Názory na to, zda je charakteru deklaratorního či konstitutivního, se různily. Zuklínová měla za to, že „*Kladný rozsudek o této žalobě má povahu deklaratorní*“⁹⁵. Dále také Nejvyšší soud České republiky ve svém rozsudku potvrdil, že takové soudní rozhodnutí „*kterým by bylo určeno, že je vůči žalobci neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, tuto neúčinnost deklaruje s působností ex tunc*“⁹⁶ S čímž ale nesouhlasili Řeháček a Vrba, když dovozovali, že „*Konstitutivní povaha rozsudku se podává jak z výslovné dikce zákona („neúčinnost právního jednání dlužníka se zakládá rozhodnutím soudu“)*“.⁹⁷ Tento závěr pak dovozovali i ze skutečnosti, „*že pokud by právní jednání vůči zkrácenému věřiteli nemělo právní účinky ex lege, mohl by ten přímo žalovat na plnění, přičemž zvláštní úprava odpůrčí žaloby by byla zcela nadbytečná.*“⁹⁸ Nemožnost shodnout

⁹⁴ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I: obecná část (§ 1-654): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2141-2153.

⁹⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, In: ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. Zákony-komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. s. 270.

⁹⁶ Rozsudek NS ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 30 Cdo 64/2006

⁹⁷ ŘEHÁČEK, Oldřich a Martin VRBA. Relativní neúčinnost právních jednání dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013(21), s. 747-756.

⁹⁸ Tamtéž.

se na charakteru těchto žalob vyplývá dle Pulkrábka i z terminologie Občanského zákoníku účinného do 1.1.2014, když nová právní úprava výslovně zakotvuje, že určení neúčinnosti jednání dlužníka se zakládá soudním rozhodnutím.⁹⁹ Čímž považuji otázku této kapitoly za uzavřenou.

Nad rámec výzkumné otázky ještě doplním, že rozsudek vyhovující odpůřčí žalobě je sice povahou konstitutivní, nicméně se jedná o tzv. nepravý konstitutivní rozsudek, který může být nahrazen (na rozdíl od toho pravého) dohodou stran. V případě existující dohody by se následné exekuce mohl žalobce domáhat až po vydání rozsudku na plnění, který by sloužil jako exekuční titul. Soud by se tak nemusel zabývat podmínkami ke splnění odporovatelnosti, ale pouze zmíněnou dohodou.¹⁰⁰

6.7. Intertemporalita při vydávání konstitutivních rozhodnutí dle OZ

Při myšlenkách o sepsání této podkapitoly jsem se zabýval otázkou, aktuálnosti této problematiky, neboť „nový občanský zákoník“, jak ho někteří stále nazývají, již za nový být považován nemůže, a tudíž ani jeho přechodná ustanovení již nejsou užívána v takové míře, jako tomu bylo při jeho vzniku. Následně jsem však došel k názoru, že tato přechodná ustanovení mohou a mají praktické využití například ve spojení se spory o nemovitosti, kde promlčecí lhůta činí dle OZ deset let. Dále také v již probíhajících soudních řízeních, která někdy trvají velmi dlouhou dobu.

Intertemporální právní normy jsou takové normy, jež reagují na vznik nových právních předpisů a uplatnění mají zejména ve věcech, které nastaly před nabytím účinnosti této nové právní úpravy. Tyto situace jsou pak většinou řešeny v každém nově vzniklém právním předpisu v tzv. přechodných a závěrečných ustanoveních.

⁹⁹ PULKRÁBEK, Zdeněk. Vyhlídky odpůřčího práva (tzv. relativní neúčinnosti) podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013(11), s. 381-387.

¹⁰⁰ PULKRÁBEK, Zdeněk., Obsah odpůřčího nároku podle občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2019(3), s. 41-44.

Ustanovení § 3028 odst. 2 OZ určuje, že právní poměry týkající se práv osobních, rodinných a věcných se budou řídit právní úpravou účinnou ode dne 1.1.2014. Zatímco vznik výše zmíněných právních poměrů, dále také práva a povinností z nich vzniklé se řídí úpravou dosavadní, tedy účinnou před 1.1.2014.

Většina těchto poměrů nicméně vzniká až konstitutivním rozhodnutím soudu, z čehož lze dovodit, že před právní mocí konstitutivního rozsudku tyto hmotněprávní poměry zkrátka neexistují a dle doslovného výkladu § 3028, by na ně bylo nutné použít již právní úpravu OZ účinnou ode dne 1.1.2014. Což s sebou nese značné množství problémů.

Například nepravomocně vydané rozsudky před 1.1.2014 by musely být dle Dvořáka odvolacími soudy v některých případech doplněny o dokazování a případně změněny či rovnou zrušeny, čímž by se doba nutná k vynesení pravomocného rozhodnutí ve věci nepřiměřeně prodloužila a zároveň by se i neúnosně zvýšily náklady potřebné k vedení soudního řízení.¹⁰¹

Dvořák tak proto přichází s jiným výkladem, když se ve svých úvahách odkazuje na Macurovo dílo, ve kterém se zmiňuje že, „*v procesní činnosti, vedoucí v civilním řízení k vydání deklaratorního rozhodnutí a poskytnutí ochrany subjektivnímu právu, a v činnosti, vedoucí k vydání konstitutivního rozhodnutí a poskytnutí ochrany zákonem chráněnému zájmu, není žádný podstatný rozdíl. Tak jako v prvním případě soud zjišťuje, zda jsou dány skutkové a právní podmínky vzniku a existence hmotného subjektivního práva, v druhém případě zjišťuje, zda nastaly skutkové a právní podmínky vzniku zákonem chráněného zájmu.*“¹⁰² Z čehož Dvořák dovozuje, že pokud mezi deklaratorními a konstitutivními rozhodnutími není až takový zásadní rozdíl co se týče účelu, kterého mají dosáhnout, Neměl by být ani rozdíl v jejich užití dle intertemporálních norem.

Dále svoji myšlenku rozvíjí tak, že na poměry, které mají být upraveny konstitutivním rozhodnutím, by mělo analogicky dopadat ustanovení § 3028 odst. 2 části věty za středníkem OZ. A tedy že tyto mají být posuzovány stejně jako vznik právních poměrů týkající se práv osobních rodinných a věcných,

¹⁰¹ DVOŘÁK, Bohumil. Dvě poznámky k intertemporalitě. *Právní rozhledy*. 2014(6), s. 203-206.

¹⁰² Macur, J. *Občanské právo procesní v systému práva*. Brno, 1975, AUB-Iuridica No 16. s. 244.

podle úpravy účinné před 1.1.2014.¹⁰³ Konstitutivní rozhodnutí totiž představují ochranu právem chráněným zájmům ve smyslu § 1 a 2 o.s.ř. K tomu uvádí Macur, že pojem subjektivní právo a zákonem chráněný zájem nejsou dvě formy ochrany právního zájmu ale pouze různě stupně rozvíjení právních vazeb.¹⁰⁴

Dvořák tedy má za to, že „*Stejně jako se podle dosavadních právních předpisů posuzuje vznik právních poměrů týkajících se práv osobních, rodinných a věcných, tak je třeba podle dosavadních předpisů ohledně týchž práv (tj. osobních, rodinných a věcných) posuzovat i vznik právem chráněných zájmů účastníků.*“¹⁰⁵

Při rozvodu manželství by rozhodným okamžikem, dle kterého by se určovalo, jakou právní úpravou by se tento vztah řídil, by bylo okamžik hlubokého a trvalého rozvratu manželství, kterým by vznikl právem chráněný zájem minimálně jednoho z manželů na tom, aby nesetrvával v manželství. Jako další příklad Dvořák uvádí zřízení nezbytné cesty, kdy by se dle výše popsaného výkladu za rozhodný okamžik považovaly skutkové okolnosti, zakládající zákonem chráněný zájem na zřízení nezbytné cesty.¹⁰⁶

Jiný názor zde zastává Pražák, dle kterého Dvořákův výklad není správný, „*V určitých situacích totiž nevede k uspokojivému řešení konkrétních situací a naopak generuje neudržitelné závěry. Přejížděná ustanovení novel zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, byla totiž koncipována téměř totožně jako stávající § 3028 odst. 2 ObčZ. Pokud bychom tedy přijali shora uvedenou argumentaci B. Dvořáka, museli bychom si nutně položit otázku, jakou úpravu rozvodu je namíště aplikovat za situace, kdy budou manželé tvrdit, že k rozvratu manželství došlo před 35 lety. Nedomnívám se, že se pak soud dostane do jednodušší situace, než je ta, před kterou autor ve svém článku varuje, tedy že některá skutková zjištění budou nadbytečná, nebo naopak nedostatečná.*“¹⁰⁷

¹⁰³ DVOŘÁK, Bohumil. Dvě poznámky k intertemporalitě. *Právní rozhledy*. 2014(6), s. 203-206.

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ DVOŘÁK, Bohumil. Dvě poznámky k intertemporalitě. *Právní rozhledy*. 2014(6), s. 203-206.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ PRAŽÁK, Pavel. K výkladu přechodných ustanovení nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014(18), s. 633-637.

Dle Pražáka je tak nutné při výkladu intertemporálních norem porovnat dva konkrétní zájmy, a to zájem na rozvoji právního řádu (jeho užívání ideálně ve všech případech po nabytí účinnosti) a zájmem na právní jistotě adresátu norem. Tato právní jistota by se dle něj měla chránit v různých situacích různou intenzitou. Tedy například při rozvodu manželství, které je dlouhodobým vztahem nelze očekávat, že se od doby jeho vzniku bude posuzovat pouze dle jednoho právního předpisu. Není zde tedy vysoká míra legitimního očekávání, a tak by se měl rozvod posuzovat dle norem platných v okamžiku, kdy je o něm rozhodováno.

„To se pak v praxi projevuje i zvolenou intertemporální metodou, kdy je užíváno nepravé retroaktivity (§ 3028 odst. 2). Výjimku vyjádřenou v předmětném ustanovení jako „práva a povinnosti z těchto poměrů již vzniklá“ je proto třeba vykládat restriktivně, a to i s ohledem na zásadu singularia non sunt extendenda (výjimky je třeba interpretovat restriktivně)“¹⁰⁸

K podobnému závěru se vyslovuje i Králík (předseda senátu Nejvyššího soudu ČR 22 Cdo). Ten se ve svém článku zmiňuje že tento senát zpracoval na danou problematiku prvotní materiál, ze kterého vychází, *„že v případech, kdy soud rozhoduje o vydání konstitutivního rozhodnutí, musí v zásadě vycházet z právního stavu v době vydání rozhodnutí; je totiž třeba vyjít z toho, že k založení, změně nebo zrušení práva dochází až právní mocí rozhodnutí a není dána zákonná opora pro dokončení řízení podle dosavadních právních předpisů (na rozdíl od procesního práva). Byl uplatněn pracovní předpoklad, že podání žaloby zřejmě nelze považovat za „právo vzniklé podle dosavadních právních předpisů“ (§ 3028 odst. 2 ObčZ), když právy a povinnostmi se zde zjevně míní hmotněprávní nároky založené a povinnosti uložené podle dosavadních právních předpisů, které se budou posuzovat podle dosavadních právních předpisů.*

¹⁰⁸ Tamtéž.

*Pracovní materiál senátu 22 Cdo tak vycházel z toho, že se primárně uplatní nová právní úprava, nicméně s „ponechanými zadními vrátky“ pro aplikovatelnost ObčZ 1964 v odůvodněných případech.*¹⁰⁹

S ohledem na výše popsané mám za to, že nejen na tuto konkrétní problematiku, ale i na problematiku intertemporálních norem celkově je potřeba se zaměřit mnohem více. Nalézat řešení až v situaci, kdy je potřeba s nimi operovat, zejména v případech, kdy je daný problém předvídatelný, není dle mého názoru přijatelné. Proto se domnívám, že při příští velké kodifikační úpravě právních předpisů by se tato problematika měla také ve větší míře objevit zejména v důvodové zprávě případného nového právního přepisu.

¹⁰⁹ KRÁLÍK, Michal. Intertemporalita v oblasti věcných práv v rozhodovací praxi NS. *Soudní rozhledy*. 2016(6), s. 182-186.

7. Příklady právo tvorných rozhodnutí a řízení o nich

7.1. Konstitutivní rozhodnutí v nesporném řízení

Řízení nesporná jsou obsažena v ZŘS a výsledkem těchto řízení je téměř vždy vydání konstitutivního soudního rozhodnutí. Uvádím tedy zde příklady těchto řízení s výroky obsaženými v jejich rozsudcích, neboť právě výroky těchto rozhodnutí mají onen konstitutivní charakter. Zbylá část soudního rozhodnutí tento charakter postrádá.

7.1.1. Řízení o svéprávnosti (§34 - §43 ZŘS)

Tento typ řízení je takzvané *ratio ultima* (poslední možnost), kdy nepostačí pouhé využití některých z podpůrných opatření obsažených v OZ. Dle platného OZ navíc již nelze člověka svéprávnosti zbavit, ale pouze omezit z důvodu, že trpí některou z duševních poruch, která není přechodného charakteru. Takto omezit svéprávnost člověka lze pouze na omezené časové období, po kterém musí následovat vrácení jeho svéprávnosti, či v případě jeho dalšího omezení, přezkoumání jeho duševního stavu, aby mohlo dojít ke spravedlivému rozhodnutí.

Řízení, v němž je možné člověka omezit na svéprávnosti, je klasickým příkladem řízení, jež končí vždy konstitutivním soudním rozhodnutím, v řízením nesporném, a proto na něm demonstruji i rozdíly mezi konstitutivním rozhodnutím v řízením sporném. Prvním z nich je způsob zahájení řízení. To může být zahájeno i bez návrhu, neboť je ve veřejném zájmu přezkoumat svéprávnost člověka, který by mohl případně být nebezpečný sobě nebo druhým. Návrh může podat jak zdravotnický ústav, státní zastupitelství, ale i jiný státní orgán, a případně i ten, kdo na tom má právní zájem (člen domácnosti posuzovaného). Ten však musí na výzvu soudu předložit lékařskou zprávu o duševním zdraví posuzovaného, jinak bude řízení zastaveno. Tím by se mělo předcházet šikanózním návrhům osob, jež na tom právní zájem nemají.¹¹⁰

¹¹⁰ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní. 2.*, opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-829-1. s. 33-36.

Dalším rozdílem v řízení nesporném je okruh účastníků, kteří jsou vymezeni jako navrhovatel, ten, o jehož svéprávnosti se jedná, případně státní zastupitelství, které vstupuje do řízení, přičemž posuzovaný musí být dle § 37 ZŘS zastoupen procesním opatrovníkem, jenž je ex offio ustanoven soudem. Což ale posuzovanému nezabraňuje v tom, aby si zvolil dalšího zmocněnce.

Ve sporných řízeních je primárně místně příslušný soud žalovaného, tak tomu ale při posuzování svéprávnosti není a místně příslušným soudem je z logických důvodů obecný soud posuzovaného. Dále je soud povinen provést důkazy z úřední povinnosti, nikoliv jako je tomu v řízení sporném pouze ty, které předloží účastníci řízení. Těmito jsou zejména výsledky posuzovaného, znalce, případně lékaře či opatrovníka, ale i další vhodné důkazy. Pokud posuzovaného z jakéhokoliv důvodu nelze vyslechnout, má nicméně soud povinnost posuzovaného zhlédnout, a to nikoliv v soudní síni, ale v jeho přirozeném prostředí, což platí i u případného prodloužení omezení svéprávnosti. Ze svých praktických zkušeností u Okresního soudu v Chomutově mohu popsat, jak toto zhlédnutí probíhá. Soudce s jeho asistentem případně justičním čekatelem navštíví posuzovaného v místě jeho bydliště, ať už je jím ústav či chráněné bydlení, a velice neformálně se snaží s posuzovaným navázat jakýkoliv druh kontaktu, neboť každý tento posuzovaný má jiný druh zdravotních komplikací a v některých případech dokonce vůbec není schopen komunikovat. Na základě tohoto zhlednutí vyplní soudce protokol o zhlédnutí a posoudí nutnost omezení svéprávnosti.

Již k samotnému rozsudku, který je tedy vždy konstitutivního charakteru, zakládá totiž novou hmotněprávní skutečnost posuzovaného, případně ji mění, a to způsobem dočasně omezujícím jeho svéprávnost či naopak mu jeho svéprávnost navrácí. Pokud se jedná o omezení svéprávnosti, musí soud ve svém výroku výslovně vymežit, v jakém rozsahu se omezuje, což je patrné v příkladu níže v konstitutivním výroku I., a to konkrétně v písmenech a) až h), kde zároveň stanovuje i dobu, po kterou jeho svéprávnost omezuje.

Pro nesporná řízení je dále typické, že náklady řízení se žádnému z účastníků zpravidla nenahrazují. V tomto případě tedy dle výroku II příkladu níže, nemá na náhradu nákladů nárok ani stát ani žádný z účastníků.¹¹¹

Příklad výroku:

T a k t o :

- I. **Pan Josef Nesvépravný nar. 03.02.2000, bytem Horní Dolní 45, se omezuje ve svéprávnosti na dobu 3 let tak, že není způsobilý:**
 - a) hospodařit s částkou vyšší než 1 000 Kč měsíčně
 - b) nakládat s majetkem, jehož hodnota přesahuje 1 000 Kč a zavazovat se k plnění jehož hodnota převyšuje 1 000 Kč
 - c) k jednání v pracovněprávních věcech spojených se smlouvou o hmotné odpovědnosti
 - d) k uzavření manželství
 - e) k pořizování závěti
 - f) obstarávat si své záležitosti, pokud se to týká jednání na úřadech v souvislosti s podáním žádosti o přiznání dávek státní sociální podpory, vyřizování dokladů, tj. zejména podání žádosti o vydání občanského průkazu a o vydání cestovního pasu a k převzetí těchto dokladů
 - g) uzavírat smlouvy kupní, darovací ani smlouvy o poskytování sociálních služeb s plněním vyšším než 1 000 Kč
 - h) být volen
- II. Česká republika **nemá** nárok na náhradu nákladů řízení.
- III. Žádný z účastníků **nemá** nárok na náhradu nákladů řízení.¹¹²

7.2. Konstitutivní rozhodnutí ve sporném řízení

Jak jsem již zmiňoval, konstitutivní rozhodnutí ve věci samé se v řízení sporném typicky nevydávají. Jako výjimku potvrzující pravidlo zde uvádím i řízení, které je toho důkazem, tedy řízení o vypořádání společného jmění manželů.

¹¹¹ Tamtéž

¹¹² Anonymizovaný rozsudek Okresního soudu v Chrudimi ze dne 10.12.2018. Dostupný online z: <https://justice.cz/documents/25769/1868879/p%C5%99%C3%ADloha+4.pdf/f98f6101-2028-4ccc-9460-ab15c882e427>

7.2.1. Řízení o vypořádání společného jmění manželů

Na rozdíl od řízení nesporných lze tento druh řízení zahájit pouze na návrh. Účastníky řízení jsou žalobce a žalovaný, kteří se v řízení mohou zastupovat sami, a není tedy k tomu třeba zastoupení advokátem. Věcně příslušné soudy jsou dle § 9 o.s.ř. soudy okresní a místě příslušné dle § 84 a § 85 obecné soudy v místě bydliště žalovaného, případně v místě, kde se žalovaný zdržuje či kde má nahlášený trvalý pobyt. Žalobce má plné dispoziční právo nakládat s žalobou, může ji tedy kdykoliv vzít zpět, nebo uzavřít dohodu o vypořádání SJM. Soud zde narozdíl od sporného řízení přihlíží jen k důkazům, které byly účastníky předloženy, a to s přihlédnutím ke koncentraci řízení.

Ustanovení § 736 a násl. OZ umožňuje tři způsoby vypořádání společného jmění manželů, a to dohodou bývalých manželů, návrhem jednoho z manželů k soudu, aby vypořádal SJM, případně nevyvratitelnou domněnkou o vypořádání SJM dle § 741 OZ. V této práci se budu dále zabývat pouze druhým z uvedených způsobů vypořádání SJM. Účastníci řízení mají povinnost tvrdit a dokazovat, co je obsahem SJM, jakou mají tyto věci hodnotu a také jaký navrhuje způsob vypořádání. Pokud nedojde na těchto věcech ke shodě, musí je pak konstituovat soud a své rozhodnutí podložit například co do hodnoty daného majetku znaleckým posudkem. Ze souboru movitých a nemovitých věcí, jež prokazatelně tvoří SJM, se vypočte jeho hodnota a tomu z manželů, kterému je přidělena část majetku s vyšší hodnotou, je soudem uložena povinnost vyplatit druhému z manželů vypořádací podíl.¹¹³

Co se náhrady nákladů týče, dlouhou dobu toto řízení považováno za řízení nesporné, a tedy výroky ohledně náhrady nákladů zněly zpravidla tak, že žádný z účastníků na ni nemá právo. To ale změnil náleží Ústavního soudu¹¹⁴, dle kterého se na řízení o vypořádání SJM hledí jako na sporné a je nutné zabývat se přiznáním

¹¹³ HUGO, Körbl. *Vypořádání společného jmění manželů komplexně a prakticky, a to s přihlédnutím k případným vnosům a investicím* [online]. 27.07.2020 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vyporadani-spolecneho-jmeni-manzelu-komplexne-a-prakticky-a-to-s-prihlednutim-k-pripadnym-ynosum-a-investicim-111540.html>

¹¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11

náhrady nákladů tomu z účastníků, který byl ve sporu úspěšnější.¹¹⁵ Což ovšem nevylučuje, že mohou mít účastníci sporu úspěch ve věci stejný nebo velmi podobný a žádný z účastníků nebude mít nárok na náhradu nákladů řízení.

Příklad výroku:

t a k t o :

I. Ze zaniklého společného jmění manželů se do výlučného vlastnictví žalobce

p ř i k a z u j í :

- Pozemek st.p.č. zastavěná plocha a nádvoří o výměře 100 m², jehož součástí je budova čp. XY pozemek p.č. XY se zahradou o výměře 400 m² a pozemek p.č. XY se zahradou o výměře 1 000 m², vše zapsáno v katastru nemovitostí u Katastrálního úřadu pro XY, Katastrální pracoviště XY, v katastrálním území části obce na listu vlastnictví č. XY

II. Ze zaniklého společného jmění manželů se do výlučného vlastnictví žalované

p ř i k a z u j e :

- automobil Škoda Octavia XY

III. Žalobce je povinen uhradit žalované na vypořádacím podílu částku ve výši 2.000.000 Kč, a to do dvou let od právní moci tohoto rozsudku.

IV. Žádnému z účastníků se náhrada nákladů řízení n e p ř i z n á v á.¹¹⁶

¹¹⁵ ŠÁRKA, Hájková. *Vypořádání společného jmění manželů „po novu“ II.* [online]. 10.02.2020 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/nazory/postrehy-sarky-hajkove/vyporadani-spolecneho-jmeni-manzelu-po-novu-ii>

¹¹⁶ Anonymizovaný rozsudek Okresního soudu v Liberci ze dne 17.06.2015. sp. zn. 17 C 41/2015-112 Dostupný online z: <https://www.justice.cz/documents/36409/954920/rozs+17+C.pdf/eb2400ac-926b-4bf0-b02a-f9ac1b919e04>

Závěr

Cílem této diplomové práce byl komplexní rozbor konstitutivních soudních rozhodnutí a vypořádání se s konkrétními problematickými otázkami, které jsou s nimi spojené. V historickém vývoji tohoto právního odvětví se jimi zabývalo mnoho právních teoretiků, z nichž každý měl na toto téma vlastní a odlišný názor. V české procesualistice se většinou odkazuje na díla prof. Zoulíka, který se významně zasadil o všeobecné uznání konstitutivních soudních rozhodnutí u nás. Nicméně není zde mnoho dalších autorů, kteří by se tímto tématem dále a hlouběji zabývali, a tak toto téma svým způsobem „leží ladem“. Mám ale za to, že daná problematika není ani zdaleka vyčerpána, jak by se na první pohled mohlo zdát, což je dle mého názoru i patrné z kapitoly 6 této diplomové práce. I nadále ve spojení s konstitutivními rozhodnutími totiž vyvstávají nové a nové sporné otázky, na něž se zde citovaní autoři, případně soudní judikatura snaží nalézt odpovědi.

Nové otázky souvisí zejména s tématem sporného a nesporného řízení. Myslím si, že i tato oblast by si zasloužila větší pozornosti, a to především v otázce vymezení, která řízení spadají do jaké kategorie. Pro řízení, ve kterých se vydávají konstitutivní rozhodnutí, jsou totiž typické právní principy, které se užívají v řízení nesporném, a to zásada oficiality a zásada vyšetřovací. Domnívám se tedy a de lege ferenda navrhuji, aby veškerá konstitutivní soudní rozhodnutí v civilním procesu byla sjednocena v právní úpravě nesporných řízení, a to i s odkazem na Zoulíkovu tezi, ve které považoval konstitutivnost rozhodnutí za hlavní „kritérium“ pro rozlišení sporných a nesporných řízení.

S výše popsaným souvisí i problematika „kontroverzního“ ustanovení § 153 odst. 2 OSŘ, o němž se domnívám, že jeho zařazení do tohoto právního předpisu je velmi nevhodné. Případy dopadající na § 153 odst. 2 OSŘ, by dle mého názoru měly spadat právě do ZŘS, jakožto *lex specialis* vůči OSŘ. Zákonodárce se této myšlenky při vyřazení nesporných řízení z OSŘ ale nedržel striktně, když v OSŘ zůstala upravena řízení, která jsou dle názorů některých teoretiků spíše nesporného charakteru. Jsou jimi například řízení ve věcech spoluvlastnictví a nebo o zřízení nezbytné cesty. Vznikem ZŘS tedy došlo k oddělení sporných a nesporných řízení pouze částečně, což je dle mého názoru nejen nedůvodné a matoucí, ale vzhledem k odlišné povaze těchto řízení i nepraktické. K tomuto se

v dnešní civilní procesualistice hlásí především Lavický a Šlejharová, což zmiňuji v podkapitole 3.5., ale i Winterová, kterou zmiňuji v podkapitole 6.4. této diplomové práce. Domnívám se, že vyslyšením těchto názorů by se vyřešila tzv. „čistota“ v rozdělení na řízení sporná a nesporná.

Resumé

The subject of this thesis is the basic typological division of court decisions in civil procedural law, mainly the division into constitutive decisions, thus establishing, changing, or cancelling substantive legal relations of the participants in legal proceedings, and declaratory decisions, which authoritatively determine the existence or non-existence of a legal relationship and the resulting rights and obligations. In this diploma thesis I deal mainly with the first of the above and I analyse in detail their partial problems.

In the historical development of the civil procedural law many legal theorists dealt with question about the nature of court decisions, each of whom had their own and different opinion on this topic, these are caption in Chapter 3 of this thesis. In Czech procedural law, reference is mostly made to the works of prof. Zoulík, who significantly contributed for the general recognition of constitutive court decisions in our country. However, there are not many other authors who would deal with this topic further and in more depth, and so this topic in a way "lies abandoned". But I think that this issue is far from exhausted, as it might seem at first glance. This in my opinion, is also evident from Chapter 6 of this thesis, where could be seen that new and new controversial issues continue to arise in connection with constitutive decisions, to which the authors or case law cited here try to find answers.

In the end of this work, I also mention a possible solution to some problems related to this topic. From where I stand it may be possible to solve them by unifying the legal regulation of all constitutive decisions in one legal regulation governing all uncontested proceedings.

Seznam literatury a použitých pramenů

Knížní zdroje

- BOURA, Ferdinand. *Soudní rozhodnutí*. Praha: Orbis, 1957. Nový právní řád.
- DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-095-9.
- FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae.
- HORA, Václav. *Řízení před soudy první stolice*. 3., opr. a dopl. vyd. 1932. díl II. In: SPÁČIL, Jiří. ed. *Československé civilní právo procesní: I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Klasická právní díla (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-540-3.
- KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právní učebnice. ISBN 80-7179-031-1.
- LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I: obecná část (§ 1-654): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné: zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (řízení ve věcech veřejného rejstříku)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. xxxi. Praktický komentář. ISBN 978-80-7478-869-7
- MACUR, Josef. *Občanské právo procesní v systému práva*. Brno, 1975, AUB-Iuridica No 16.
- MACUR, Josef. *Předmět sporu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2824-6.
- SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-334-6.
- SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-473-9.
- TUREČEK, Josef. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963. Právní edice.

- VÁŽNÝ, Jan. *Římský proces civilní*. V Praze: Melantrich, 1935. Randova právnická knihovna.
- WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1.
- WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-829-1.
- ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-714-6
- ZOULÍK, František. *Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu*. Praha: Academia, 1969.
- ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: C.H. Beck, 1995. Právo a hospodářství (C.H. Beck). ISBN 80-7179-005-2.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela, In: ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. Zákony-komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7.

Odborné články

- DVOŘÁK, Bohumil. Dvě poznámky k intertemporalitě. *Právní rozhledy*. 2014(6).
- DVOŘÁK, Bohumil. Lze vydávat konstitutivní soudní rozhodnutí na základě analogie? In: *JINÉ PRÁVO* [online]. 21.05.2011 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2011/05/lze-vydavat-konstitutivni-soudni.html>
- DVOŘÁK, Bohumil. O žalobách na určení neplatnosti výpovědi. *Právní rozhledy*. 2012(18).
- DVOŘÁK, Bohumil. Viktor Knapp a civilní soudní rozhodnutí. In: GERLOCH, Aleš, ed. *Viktor Knapp: vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-509-8.
- GÁBRIŠ, Tomáš. *Obyčej vo svetle archeologie práva*. In: VOJÁČEK, Ladislav, Pavel SALÁK a Jiří VALDHANS, ed. *DNY PRÁVA 2016 – DAYS*

OF LAW 2016: Část I. Právní obyčej. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 107-115. ISBN 978-80-210-8552-7.

- HUGO, Körbl. *Vypořádání společného jmění manželů komplexně a prakticky, a to s přihlédnutím k případným vnosům a investicím* [online]. 27.07.2020 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vyporadani-spolecneho-jmeni-manzelu-komplexne-a-prakticky-a-to-s-prihlednutim-k-pripadnym-vnosum-a-investicim-111540.html>
- KRÁLÍK, Michal. Intertemporalita v oblasti věcných práv v rozhodovací praxi NS. *Soudní rozhledy*. **2016**(6).
- PRAŽÁK, Pavel. K výkladu přechodných ustanovení nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. **2014**(18).
- PULKRÁBEK, Zdeněk. Svépomoc v soukromém právu. *Právní rozhledy*. **2001**(7).
- PULKRÁBEK, Zdeněk. Vyhlídky odpůrčího práva (tzv. relativní neúčinnosti) podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. **2013**(11).
- PULKRÁBEK, Zdeněk., Obsah odpůrčího nároku podle občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. **2019**(3).
- ŘEHÁČEK, Oldřich a Martin VRBA. Relativní neúčinnost právních jednání dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. **2013**(21).
- ŠÁRKA, Hájková. *Vypořádání společného jmění manželů „po novu“ II.* [online]. 10.02.2020 [cit.2021-03-24]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/nazory/postrehy-sarky-hajkove/vyporadani-spolecneho-jmeni-manzelu-po-novu-ii>
- ŠLEJHAROVÁ, Markéta. Povaha řízení o zřízení práva nezbytné cesty, aneb jde skutečně o řízení sporné?. *Bulletin advokacie*, **2018**(12).
- WINTEROVÁ, Alena. Hmotné a procesní právo (nové aspekty). In: GERLOCH, Aleš, ed. *Viktor Knapp: vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-509-8.
- ZOULÍK, František. Konstitutivní rozsudky. *Právník*. 1966. **105**(5).

Judikatura

- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11.

- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 2166/10.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 6. 2010, sp. zn. 22 Cdo 1654/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 30 Cdo 64/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 8. 2006, sp. zn. 22 Cdo 1374/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, ze dne 16. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1438/2004

Právní předpisy

- Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění do 31.12.2013
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 292/2013 Sb., O zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Ostatní zdroje

- Anonymizovaný Rozsudek Okresního soudu v Chrudimi ze dne 10.12.2018. Dostupný online z: <https://justice.cz/documents/25769/1868879/p%C5%99%C3%ADloha+4.pdf/f98f6101-2028-4ccc-9460-ab15c882e427>
- Anonymizovaný rozsudek Okresního soudu v Liberci ze dne 17.06.2015. sp. zn. 17 C 41/2015-112 Dostupný online z: <https://www.justice.cz/documents/36409/954920/rozs+17+C.pdf/eb2400ac-926b-4bf0-b02a-f9ac1b919e04>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé

další zákony. Dostupné online na: <https://www.beckonline.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mrzgnpwi6q>

- *Neplatnost a zdánlivost manželství* [online]. [cit. 2021-03-28]. Dostupné z: <https://www.maurlegal.cz/cs/poradna/practicke-rady-a-zkusenosti/neplatnost-a-zdanlivost-manzelstvi/a-144/>